

**Univerzita Karlova**

**1. Lékařská fakulta**

Klinika adiktologie 1.LF UK a VFN v Praze

Studijní program: Specializace ve zdravotnictví

Studijní obor: Adiktologie



**Šárka Čmelíková**

Analýza školního preventivního programu

School prevention programme analysis

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Veronika Pavlas Martanová, Ph.D.

Praha  
2018

**Prohlášení:**

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem řádně uvedla a citovala všechny použité prameny a literaturu. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze,

Šárka Čmelíková

Podpis:

**Identifikační záznam:**

ČMELÍKOVÁ, Šárka. *Analýza školního preventivního programu*. [School prevention programme analysis]. Praha, 2018. 58 s, 5 příl. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie. Vedoucí práce Pavlas Martanová, Veronika

### **Poděkování**

Ráda bych věnovala poděkování své vedoucí práce PhDr. Mgr. Veronice Pavlas Martanové, Ph.D., za možnost konzultací, za poskytování odborných rad, trpělivost a čas, který mi věnovala. Zároveň velké dík patří celé Základní škole Komenského, a především panu řediteli, za poskytnutí dat a spolupráci. Také za ochotu poskytnout rozhovory, členům školního poradenského pracoviště školy. V neposlední řadě chci poděkovat svému příteli a rodině za podporu v průběhu tvorby závěrečné bakalářské práce a studia celkově.

## **Abstrakt**

**Východiska:** Bakalářská práce se zaměřuje na analýzu Školního preventivního programu ZŠ Komenského v Náchodě.

**Cíle výzkumu:** Porovnává doporučené struktury školního preventivního programu s programem konkrétní školy. Sleduje spolupráci a činnost pracovníků školy, kteří se podílejí na tvorbě programu a zavedení prevence jednotlivých forem rizikového chování dle doporučeného hodinového rozsahu. Na základě toho hodnotí nastavení prevence na ZŠ Komenského v Náchodě.

**Metody výzkumu:** Výzkum analyzoval dokumenty školy především Minimální preventivní program, Výroční zpráva o činnosti školy, Školní vzdělávací program školy. Z těchto dokumentů vytahuje téma prevence rizikového chování. Popis dokumentů je doplněn polostrukturovanými rozhovory a ředitelem školy, speciálním pedagogem, výchovným poradcem, školním metodikem prevence a metodikem prevence v psychologicko-pedagogické poradně.

**Výsledky:** Škola je oblasti prevence rizikového chování otevřená. Jednotlivé funkce jsou rozděleny mezi různé pedagogy, aby se funkce nekumulovaly, ti mezi sebou spolupracují. Školní preventivní program má formální podobu, má prostor pro vylepšení v oblasti zpracování cílů a zapojení prevence jednotlivých forem rizikového chování.

**Závěr a doporučení:** Školní preventivní program ZŠ Komenského je vytvořen dle formálních požadavků. Doporučení jsou mimo jiné vylepšení cílů a určení indikátoru cílů, vzdělání školního metodika prevence v oblasti primární prevence rizikového chování, rozpracování prevence jednotlivých forem rizikového chování a využití například organizací, které nabízejí dlouhodobé preventivní programy v oblasti všeobecné primární prevence.

**Klíčová slova:** minimální preventivní program, prevence, rizikové chování, základní škola

## **Abstract**

**Background:** This thesis focuses on the analysis of a school prevention program of Komenského primary school in Náchod.

**Aim:** The recommended structure of a school prevention program is being compared with the actual school's program. The thesis follows the cooperation and actions of school employees that are involved in creating the program and applying its chapters of several risk behavior forms based on the recommended lesson range. Based on these criteria the prevention program of ZŠ Náchod is rated.

**Methods:** The research part analysed school documents such as Minimal prevention program, Annual school activity report and School education program. The topic of risk behaviour prevention is being focused on in said documents. The description of the documents is completed by half-structured interviews with the principal of the school, special pedagogue, educational counselor, school prevention methodologist and prevention methodologist in psychological and pedagogical counseling.

**Results:** When it comes to the risk behaviour prevention field the school is open. Tasks are divided among several teachers that cooperate. The school prevention program has a formal structure. There is a room for improvement in goal processing and the engagement of individual forms of risk behavior prevention.

**Conclusion:** The school prevention program of ZŠ Komenského is created according to the formal requirements. The recommendation is to improve the goal setting, to educate the school prevention methodologist in the field of primary prevention, to develop individual forms of risk behaviour prevention more and with that use organisations that offer long-lasting prevention programs in the general primary prevention field.

**Key words:** minimum prevention program, prevention, risk behaviour, primary school

# Obsah

Úvod.....	6
Teoretická část .....	7
1    Dělení primární prevence .....	8
1.1    Specifická primární prevence rizikového chování .....	8
1.2    Nespecifická primární prevence rizikového chování .....	9
2    Školní preventivní program (ŠPP).....	10
3    Tvorba školního preventivního programu .....	11
3.1    Osoby, které se podílí na tvorbě školního preventivního programu .....	11
3.1.1    Ředitel školy.....	11
3.1.2    Školní metodik prevence (ŠMP) .....	12
3.1.3    Třídní učitel.....	12
3.1.4    Školní poradenské pracoviště.....	13
3.2    Struktura.....	14
3.2.1    Koncept bezpečné školy.....	15
3.2.2    Dovednosti pro život.....	17
3.2.3    Jednotlivé formy rizikového chování.....	18
3.3    Zdroje školy .....	26
3.3.1    Vnitřní zdroje .....	26
3.3.2    Vnější zdroje .....	26
3.4    Cíle školního preventivního programu.....	27
3.5    Dokumentace .....	27
3.6    Monitoring, evaluace.....	28
Praktická část .....	31
4    Výzkum .....	32
4.1    Cíl výzkumu .....	32
4.2    Výzkumné otázky .....	32
4.3    Design výzkumu .....	32
4.4    Metody sběru dat.....	32
4.5    Výzkumný soubor .....	32
4.6    Etické aspekty výzkumu .....	33
4.7    Metody zpracování a analýza dat.....	33
5    Charakteristika ZŠ Komenského v Náchodě.....	34
6    Sestavení Školního preventivního programu na ZŠ Komenského .....	35

6.1	Struktura.....	35
6.1.1	Koncept bezpečné školy.....	35
6.1.2	Dovednosti pro život.....	36
6.1.3	Jednotlivé formy RCH .....	36
6.2	Zdroje ZŠ Komenského v Náchodě.....	39
6.2.1	Vnější zdroje školy.....	39
6.2.2	Vnitřní zdroje školy.....	39
6.3	Krizový plán.....	39
6.4	Cíle ŠPP .....	41
6.5	Terminologie .....	42
7	Tvůrci ŠPP na ZŠ Komenského .....	43
7.1	Ředitel .....	43
7.2	Školní metodik prevence.....	43
7.3	Školní poradenské pracoviště.....	44
7.3.1	Výchovný poradce .....	44
7.3.2	Speciální pedagog .....	45
7.3.3	Školní psycholog.....	46
7.4	Třídní učitel.....	46
7.5	Ostatní pedagogové.....	46
7.6	Metodik prevence při PPP.....	46
8	Dokumentace.....	47
9	Evalua ce ŠPP.....	48
10	Disku ze .....	49
11	Závěr.....	52
12	Zdroje .....	53
	Seznam použitých zkratek.....	56
	Seznam obrázků .....	57
	Seznam příloh .....	58



# Úvod

Za nejvhodnější prostředí pro primární prevenci se považuje škola, a to si uvědomuje většina odborníků pohybujících se v prevenci. Proto se v letech 2009-2011 uskutečnil projekt VYNSPI-1, který vytvořil jednotný systém prevence na školách, jež byl do té doby relativně roztržitý. Na tento počín navazoval projekt VYNSPI-2, ze kterého vzešly čtyři knihy, které zastřešují celý koncept a popisují jednotlivé části systému školské prevence. Projekt VYNSPI-1 inicioval vytvoření metodických materiálů pro reálné zavádění prevence rizikového chování do škol, a to pomocí Minimálních preventivních programů, které vytváří školní metodici prevence. V současné době se odborná veřejnost přiklání k názvu Školní preventivní program. Tento dokument, který si školy musely začít vytvářet vždy pro školní rok, jsou tak trochu pro pracovníky škol záhadou dodnes. To byl také důvod, proč jsem zvolila téma této práce.

Vybrala jsem si školu, která mi byla dobře známá a vytvořila, se souhlasem pana ředitele, na základě rozhovorů s vybranými pracovníky školy, analýzu tohoto konkrétního dokumentu školy. Předpokládaný výstup této práce by měla být doporučení ke změně znění, náplně dokumentu a případně k přístupu v prevenci, tak aby se nejednalo pouze o formální záležitost, ale především byl funkční v praxi.

Vycházela jsem z publikací, které vzešly na základě projektu VYNSPI-1 a z Metodických doporučení MŠMT. V této práci se zaměřuji na tvorbu Školního preventivního programu na ZŠ Komenského v Náchodě. Také na jeho strukturu, tvůrce tohoto dokumentu a čas, který je věnován specifické primární prevenci v oblasti jednotlivých forem rizikového chování. To jsem celé porovnávala s doporučeními od MŠMT a Návrhem doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy, kde jsou vytvořeny doporučené znalosti, kompetence a dovednosti, které by žáci měli v rámci jednotlivých forem rizikového chování získat při prevenci na škole.

## **Teoretická část**

# 1 Dělení primární prevence

Primární prevence je nedílnou součástí školního věku, kdy jsou děti a dospívající nejvíce ohroženi vlivy okolního světa a tím pádem i rizikovým chováním, ale zároveň je ještě správná doba na snižování prevalence výskytu rizikového chování. Základní pojmy v primární prevenci a rozdělení ze kterého posléze vychází i tvorba školního preventivního programu. Pracuje se stále s pojmem rizikové chování, tento pojem je vymezen takto:

*„Za prevenci rizikového chování považujeme jakékoliv typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.“ (Miovský et al., 2015).*

Rizikové chování se dělí na několik typů podle určitých vzorců chování. Tyto vzorce chování mohou způsobovat výchovné, sociální, trestněprávní či zdravotní následky. Rozlišujeme mezi 7 užšími a 2 širšími formami pojetí rizikového chování: (Miovský, 2015, str. 29).

- a) Záškoláctví
- b) Šikana a extrémní projevy agrese
- c) Extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
- d) Rasismus a xenofobie
- e) Negativní působení sekt
- f) Sexuální rizikové chování
- g) Závislostní chování

Další dvě formy nelze jednoznačně zahrnout do konceptu rizikového chování:

- h) Okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte
- i) Spektrum poruch příjmu potravy

Rizikové chování je považováno za multidisciplinární. Tento fenomén nahlíží spousta vědních oborů. Takové chování může mít dopad na různé oblasti života dotyčné osoby či okolí.

Primární prevence se obecně člení na specifickou a nespecifickou prevenci. Jak se od sebe liší a v čem spočívají přesně definuje Metodické doporučení MŠMT K primární prevenci rizikového chování, nebo také Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování, ale definice najdeme i ve Výkladovém slovníku základních pojmů školské prevence rizikového chování.

## 1.1 Specifická primární prevence rizikového chování

Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování definuje specifickou primární prevenci takto:

*„Za školskou specifickou primární prevenci rizikového chování považujeme takové intervence a programy, které jsou úzce zaměřeny na definované oblasti rizikového chování a s tím spojené fenomény.“ (Pavlas Martanová, 2012).*

Můžeme určit tři základní charakteristiky specifické primární prevence.

- Jednoznačně vyjádřený vztah k oblasti rizikového chování a souvisejícím tématům,
- Je realizována v přesně vymezeném čase a prostředí, což umožňuje evaluaci těchto typů programu,

- Je zaměřena na jasně definovanou cílovou skupinu (např. dle věku, potřeb, míry ohrožení aj.) a s ohledem na potřeby cílové skupiny zavádí preventivní intervence.

(Gabrhelík in Miovský, 2015, str. 204).

Specifická primární prevence se člení dále podle zaměření na cílovou skupinu, její velikost a potřeby.

**Všeobecné programy primární prevence** zaměřené na obecnou populaci či její část (studentskou populaci), která není identifikována na základě individuálních rizikových faktorů (masmediální kampaně a školní programy zaměřené na všechny studenty) (Gallá, 2005, str. 25).

**Selektivní programy primární prevence** zaměřené na specifické skupiny (např. školáky) se zvýšeným výskytem rizikového chování. (např. programy zaměřené na děti alkoholiků nebo vysoce ohroženou mládež z center velkých měst atd.) (Gallá, 2005, str. 25).

**Indikované programy primární prevence** zaměřené na jednotlivce (např. školáky), kteří podle diagnostických kritérií nemají problémy s rizikovým chováním, ale vykazují určité charakteristiky vzorce rizikového chování. (např. intervence zaměřené na mladé experimentátory s drogami). (Gallá, 2005, str. 25).

## 1.2 Nespecifická primární prevence rizikového chování

Podle Metodického doporučení MŠMT K primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže je nespecifická primární prevence (2010) definována jako:

*„Veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání. Tento typ prevence je významný v kontextu aplikace různých efektivních a vyhodnotitelných specifických programů.“*

Nespecifická primární prevence je jednou z největších částí preventivního působení, a to především vytvářením bohaté sítě aktivit volnočasových, sportovních a kulturních.

## 2 Školní preventivní program (ŠPP)

Školní preventivní program je komplexní a dlouhodobý program, který je součástí školního vzdělávacího programu. Na základě školního preventivního programu vytváří školní metodik prevence dokument s názvem školní preventivní program, který je vždy uzpůsoben na aktuální školní rok. Ještě nedávno se tomuto dokumentu říkalo Minimální preventivní program, proto je v této práci pojem používán v rámci citací. Tato změna se děje vzhledem k potřebám tohoto dokumentu, který by neměl být pouhým „minimem prevence“, ale měl by zastřešovat celou prevenci na škole.

*„Minimální preventivní program je konkrétním dokumentem školy zaměřeným na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Jeho součástí jsou též specifické intervence pomáhající žákům osvojit si takové znalosti, dovednosti a způsobilosti (nebo též kompetence), které efektivně snižují riziko výskytu případně rozvoje konkrétních forem rizikového chování“ (Miovský, Skácelová, Čablová, 2015).*

Ministerstvo školství a tělovýchovy ČR (dále MŠMT) definuje v Metodickém doporučení školní preventivní strategii, že školy si ji vytváří samy, jelikož musí počítat s omezenými časovými, personálními a finančními investicemi. Metodické doporučení ovšem zavazuje školy k tomu, že školní strategie, jak už bylo zmíněno, vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu a je vhodně zapracována do školního vzdělávacího programu. Zároveň stanovuje jasné dlouhodobé a krátkodobé cíle v oblasti prevence, tyto cíle by měli být realizovatelné, uskutečnitelné a zhodnotitelné. Cílem celé tvorby školního preventivního programu (ŠPP) na školách je oddalování rizikového chování a zvýšení schopnosti u žáků dělat informovaná a zodpovědná rozhodnutí ve svém životě (Čablová, 2012). Školní preventivní program se snaží o co nejdelší trvání efektu působení programu, který by měl v tomto pomáhat zejména znevýhodněným jedincům, kteří mohou být nejvíce ohroženi, jedná se především o minority, cizince, děti ze sociálně slabých rodin či děti s handicapem.

Za zpracování příslušného dokumentu k prevenci rizikového chování na škole je zodpovědný školní metodik prevence. ŠPP je zpracován vždy na aktuální školní rok a taktéž by měl být písemně vyhodnocen v závěrečné výroční zprávě školy o činnosti za příslušné období. Tento dokument je kontrolován Českou školní inspekcí. Se zněním ŠPP by měli být seznámeni všichni členové pedagogického sboru a vhodně ho začleňovat do výuky. Z toho tedy vyplývá, že dobře zpracovaný školní preventivní program by měl provázet žáka celou jeho školní docházkou a rozvíjet jeho znalosti, dovednosti a kompetence v oblasti rizikového chování, ale zároveň rozvíjet jeho sociální a osobnostní dovednosti. V další části této práce se proto zaměřujeme na strukturu a samotnou tvorbu školního preventivního programu a jeho dílčí části.

### 3 Tvorba školního preventivního programu

V této kapitole se práce zaměří na samotnou tvorbu ŠPP, jeho strukturu, realizátory a další. Jelikož se jedná o rozsáhlý dokument, který má být komplexní, dlouhodobý a co nejlépe efektivní je potřeba jeho tvorbě věnovat péči a zapojit do jeho přípravy, tvorby, naplnění a vyhodnocení všechny pracovníky školy, samotné žáky, ale i jejich rodiče či zákonné zástupce (Miovský, 2015).

„Preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci nezletilých žáků školy“ (dostupné na: <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/preventivni-program>).

#### 3.1 Osoby, které se podílí na tvorbě školního preventivního programu

„Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy má v oblasti školní prevence rizikového chování klíčovou roli v její koordinaci.“ (Pilař, Budinská, Holická in Miovský, 2015, p. 103).

Ke koordinaci primární prevence MŠMT využívá horizontální a vertikální úrovně. Koordinace na horizontální úrovni usiluje o sjednocení a sladění postupů všech resortů, které se podílejí a spolupracují na prevenci. Na vertikální úrovni MŠMT potom koordinuje přímo krajské školské koordinátory, oblastní metodiky prevence, školní metodiky prevence. „Vertikální koordinace usiluje o sladování jednotlivých aktivit protidrogové politiky na regionální a místní úrovni“ (Doležalová in Miovský, 2015, p. 93). Zde se dostáváme v organizačním rámci školské prevence v ČR na úroveň osob, které ve školských zařízeních dle metodických pokynů tvoří školní preventivní program, seznamují a provádějí žáky primární prevencí a uvádějí veškeré zákony, vyhlášky, metodické doporučení, manuály atd. do praktického provedení. Zaměříme se především na osoby, které jsou přímo tvůrci preventivního programu školy a koordinátoři primární prevence na škole, jedná se tedy o ředitele školy, školního metodika prevence, třídního učitele a tým školního poradenského pracoviště.

##### 3.1.1 Ředitel školy

„Ředitel školy je přímo zodpovědný za prevenci a za řešení zjištěných projevů rizikových forem chování.“ (MŠMT, 2010). V Metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování MŠMT je přesný výčet podmínek, které musí ředitel v oblasti prevence na škole vytvářet. Ředitel je hlavním koordinátorem prevence na škole, Miovský (2015) ho popisuje, jako hlavního manažera preventivních aktivit na škole. Je tedy logické, že MŠMT metodicky doporučuje aby ředitel školy: „Zabezpečoval poskytování poradenských služeb ve škole se zaměřením na primární prevenci rizikového chování, koordinaci tvorby, kontrolu realizace a pravidelné vyhodnocování Minimálního preventivního programu.“ Ředitel školy vydává školní řád a vnitřní řád, kde je jeho úkolem zapracovat problémy spojené s aktuálním výskytem rizikového chování. Vytipuje vhodného kandidáta na pozici školního metodika prevence a představí ho ostatním pracovníkům školy. Z toho vyplývá i jeho podpora spolupráce všech pracovníků školy v oblasti prevence na škole. Především pak dbá na spolupráci mezi školním metodikem prevence, výchovným poradcem, speciálním pedagogem a případně školním psychologem. Nepropojuje pouze účastníky prevence na škole, ale je spojením s koordinátory, jak krajským, tak oblastním metodikem prevence příslušné psychologicko-pedagogické poradny (PPP). Měl by se podílet na vyhodnocování školního preventivního programu a výsledky tohoto hodnocení zohlednit při zpracování školního vzdělávacího programu, a pokud je potřeba, zapracovat do školního řádu.

### 3.1.2 Školní metodik prevence (ŠMP)

„Školní metodik prevence vykonává činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské.“ (Slavíková, Zapletalová in Miovský et. al., 2015). Zakotvení školního metodika prevence a jeho činnosti je k nalezení v příloze č. 3, vyhlášky 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve škole a školských poradenských zařízeních, ta samá formulace byla zveřejněna ve Věstníku MŠMT z roku 2005 (číslo sešitu 7) jako Koncepce poskytování poradenských zařízeních. Činnosti školního metodika prevence jsou vymezeny taktéž v Metodickém doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování. Ve všech těchto oficiálních materiálech se píše vesměs to samé. Školní metodik prevence koordinuje tvorbu školního preventivního programu a je za ní z největší části zodpovědný. Je také hlavním koordinátorem preventivních aktivit, které se uskutečňují na škole. Měl by úzce spolupracovat s ostatními pedagogy na škole, převážně s třídními učiteli, a v nejlepším případě je metodicky vézt k odstranění rizikového chování. Spolupracuje a je v kontaktu s orgány státní správy a samosprávy, s metodikem prevence v příslušné PPP a ostatními odbornými pracovišti, působících v oblasti primární prevence. Veškerou činnost by měl zakládat a dokumentovat, k čemuž by mohl využívat i Systému výkaznictví, pro ucelenost a jednotnost hodnocení školské prevence. Z každoročního výsledku hodnocení zpracovává školní preventivní program na další školní rok, ve kterém výsledky zohledňuje.

Školní metodik prevence je pracovník školy, jeden z pedagogů, který má rozšířený pracovní úvazek a též předpoklady k výkonu této funkce a zároveň by měl absolvovat studium k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence. V případě, že studium k výkonu této funkce dokončí, má právo na příplatek 1000-2000 Kč měsíčně. Je plně zodpovědný za tvorbu školního preventivního programu a jeho naplnění. Co přesně využívá metodik prevence při tvorbě školního preventivního programu bude náplní dalších kapitol této práce. Může využívat odborné pomoci a rady u metodika prevence příslušné PPP. Úzce spolupracuje se školním poradenským pracovištěm-školní psycholog, výchovný poradce, speciální pedagog.

Vedení školy by pro ŠMP měla vytvořit potřebné provozní podmínky (Slavíková, Zapletalová, in Miovský et. Al., 2015). Provozními podmínkami je především zamýšlen prostor pro konzultace s žáky a jejich rodiči, zveřejnění konzultačních hodin ŠMP vedením školy, představením ostatním pedagogům a zároveň dostatečné množství kompetencí od vedení školy, v pracovně dostatečný prostor pro vedení evidence a dokumenty.

### 3.1.3 Třídní učitel

Třídní učitel je jedním z realizátorů primární prevence rizikového chování na škole. Je to pracovník školy, který má nejbližší k žákům ve své třídě a může tedy včas odhalit projevy rizikového chování a přijít se správným řešením. Metodické doporučení MŠMT pro primární prevenci rizikového chování stanovuje třídního učitele ve vztahu k primární prevenci, jako někoho, kdo motivuje ve třídě žáky k vytvoření vnitřních pravidel a jejich dodržování, vytváří pozitivní sociální klima ve třídě, má přehled o osobnostních zvláštěnostech žáků jeho třídy a o jeho rodinném zázemí, je styčným bodem v komunikaci se zákonnými zástupci žáka. Především úzce spolupracuje se školním metodikem prevence zvláště v případě zachycování varovných signálů. „Spolupráce ŠMP s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje rizikového chování u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj rizikového chování ve škole.“ (vyhláška 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních). Miovský a kol. (2012) vymezuje roli třídního učitele, jako nezastupitelnou při monitoringu rizikového chování ve třídě.

Realizují preventivní programy a mají za úkol se podílet na jejich evaluaci společně se školním metodikem prevence.

### **3.1.4 Školní poradenské pracoviště**

„Ve školách jsou zřizována již nyní školní poradenská pracoviště, která slouží poskytování poradenských a konzultačních služeb pro žáky, jejich zákonné zástupce a pedagogy. Pracoviště jsou zřizována tak, aby umožňovala důvěrnost jednání a aby byla zaručena ochrana osobních dat klientů.“ (Zapletalová, 1999). V současné době jsou školní poradenské služby ošetřené ve vyhlášce 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Poradenské služby jsou nejčastěji na školách zajišťovány výchovným poradcem, školním metodikem prevence, na větších školách potom školním psychologem a školním speciálním pedagogem (Zapletalová, in Miovský, 2015). Ředitel skládá tým školního poradenského pracoviště. Bere přitom na vědomí místní specifika např. velikost školy, možnosti spolupráce s ostatními specializovanými zařízeními atd. Každý z pracovníků školního poradenského pracoviště mají svá nezaměnitelná místa v týmu. Vzájemnou komunikací a spoluprací mohou potom dosahovat dobrých výsledků a včas reagovat na projevy např. rizikového chování.

„Rozdělení rolí, vytvoření časového prostoru na poskytované služby, zkvalitnění vzdělávání školních poradenských odborníků, týmová práce a spolupráce se specializovanými poradenskými pracovišti ve školství, tj. pedagogicko-psychologickými poradnami, speciálně pedagogickými centry, ale také se středisky výchovné péče a dále mimo školství zejména s informačně-poradenskými středisky úřadů práce vede k vytváření prostoru pro operativní poskytování kvalitnějších školních poradenských služeb.“ (Miovský, 2015, p. 117).

#### **Výchovný poradce**

Výchovný poradce na škole má na starosti převážně kariérní poradenství a zároveň začlenění žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Je součástí školního poradenského centra. Často se jedná o některého z pedagogů, který na škole zároveň učí některý z předmětů. Je to nejlepší způsob pro výchovného poradce, jak vyhledávat žáky kteří potřebují zvláštní pozornost, poté je v jeho moci zprostředkovat diagnostiku speciálních vzdělávacích potřeb. V jeho působnosti je koordinace poskytování služeb školním poradenským pracovištěm školy žákovi, má obecně přehled o žákovi a je nápomocen při zavádění diagnostiky a intervence, na základě toho je stejně tak nápomocen při tvorbě individuálních programů. O této své činnosti zakládá odborné zprávy a informace o práci se žáky. Má přehled o poradenských službách v regionu. Tyto informace může předávat v případě potřeby žákům, zákonným zástupcům žáků nebo také pedagogům.

#### **Školní psycholog**

Pozice školního psychologa na škole nemusí být na celý úvazek. Ředitel školy, který odpovídá za poskytování poradenských služeb na škole, zváží na, jak velký úvazek pro školního psychologa má škola prostředky. Ovšem obsazení pozice jen minimálním úvazkem neplní svůj účel a školní psycholog by neměl prostor naplňovat své „standardní činnosti“, které jsou vymezeny ve vyhlášce č.197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Ve standardních činnostech školního psychologa je:

1. Podílí se na vytváření programu poskytování pedagogicko-psychologických poradenských služeb ve škole, včetně programu primární prevence.
2. Komunikuje s vedením školy, pedagogy, žáky a zákonnými zástupci.

Dále:



- Diagnostika a depistáže
- Konzultační, poradenské a intervenční práce
- Metodické práce a vzdělávací činnost

Školní psycholog se podílí na preventivní práci ve třídě a je k dispozici pro žáky v krizových situacích, kdy jim může poskytnout krizovou intervenci a nejenom žákům, ale i zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům.

### **Školní speciální pedagog**

Školní speciální pedagog je společně se školním psychologem dalším možným rozšířením školního poradenského pracoviště, kdy musí škola vyhodnotit vzhledem k možnostem a specifikům školy, zda bude tento odborník součástí školního poradenského pracoviště. Vyhledává společně se školním psychologem žáky, kteří mají speciální vzdělávací potřeby a pedagogicky s nimi pracují, reedukují. Věnuje se vytváření individuálních vzdělávacích plánů pro žáky, dále metodickému vedení pedagogů v práci s těmito žáky. Pozornost věnuje i zákonným zástupcům žáků, které má v péči. Podílejí se na koordinaci prevence na škole a úzce spolupracují s ostatními členy školního poradenského pracoviště.

## **3.2 Struktura**

Školní metodici mají na starosti školní prevenci na škole celkově, samozřejmě realizaci a samotnou tvorbu školního preventivního programu. Mohou čerpat z mnoha návodů, jak ŠPP strukturovat, nejvhodnější se zdá být Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy, který byl zpracován kolektivem autorů Miovský, Skácelová, Čablová, Veselá, Zapletalová v roce 2012. Také metodik prevence v PPP může s vytvořením školního preventivního programu škole pomoci.

*„Program musí podporovat zdravý životní styl, tj. harmonickou rovnováhu tělesných a duševních funkcí s pocitem spokojenosti chutí do života, tělesného i duševního blaha (výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, výživa a pohybové aktivity) a současně obsahovat specifické komponenty zaměřené na jednotlivé konkrétní oblasti rizikového chování.“ (Miovský et al, 2012).*

Škola má v tvorbě volné pole působnosti, kdy si může školní preventivní program sestavit přímo sobě na míru dle možností, které má k dispozici.

„MPP je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce se žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci školy.“ (Miovský et al., 2012, p.14).

Cílová skupina je v případě ŠPP děti ZŠ od 6 let do 15 let. Měl by splňovat komplexnost, dlouhodobost a systematičnost programu všeobecné primární prevence (Miovský, 2012). Proto aby bylo možné tyto podmínky naplnit pomocí ŠPP je žádoucí opřít se při jeho tvorbě o tři hlavní pilíře, na kterých by měl celý návrh být vystavěn:

- Soubor pravidel pro zvýšení bezpečnosti dětí ve škole a na školních akcích
- Programy zaměřené na rozvoj dovedností pro život skládajících se z programů zaměřených na rozvoj sociálních dovedností a dovedností sebeovlivnění
- Programy specificky zacílené na jednotlivé formy rizikového chování

1. část: Rámec tvořený souborem pravidel bezpečné školy			
2. část: Dovednosti pro život (Life-skills)  (celkem 30 hodin)	2.a. Dovednosti sebeovlivnění (Self-management) (15 hodin)	3. část: Komponenty specifické pro jednotlivé typy rizikového chování  (celkem 56 hodin)	3.a. Agrese a šikana
	2.b. Sociální dovednosti (Social skills) (15 hodin)		3.b. Sexuálně rizikové chování
			3.c. ... , 3n. Základní oblasti, viz Miovský et al. (2010)

Obrázek 1 Struktura a složení MPP (Miovský et al., 2012)

Počítá se, že takto navržený program bude naplněn celkově v 86 hodinách od vstupu do 1. třídy až po výstup z tříd 9. Kdy 30 hodin by mělo být věnováno na rozvoj dovedností pro život a 56 hodin na specifická témata rizikového chování. Tyto části jsou zašitý souborem pravidel bezpečné školy.

Pražské centrum primární prevence ve svém Manuálu pro tvorbu minimálního preventivního programu z roku 2010, radí školním metodikům prevence pět kroků k tvorbě

- Charakterizujte vaši školu
- Analyzujte výchozí situaci-zmapování vnějších a vnitřních zdrojů, monitoring
- Stanovte cíle MPP
- Vytvořte soubor aktivit pro jednotlivé cílové skupiny
- Proveďte evaluaci

### 3.2.1 Koncept bezpečné školy

Jedna z částí, která by měla tvořit školní preventivní program jsou pravidla. Pravidla ve škole nejsou jen nástrojem represe a striktního dodržování, měla by především vytvářet fyzické i sociální bezpečí (Miovský, 2015). Je to nástroj pro vytvoření tzv. bezpečné školy. Výchovné hranice jsou u dětí určované především rodiči a je možné, že každý z žáků školy má tyto hranice nastavené jinak a je tedy na místě dát žákům ucelený rámec pravidel, která se dodržují na půdě školy. (SCIO, 2012) Celkově se tím pak předchází krizovým situacím a projevům rizikového chování.

Školy se řídí dokumenty, které jim říkají, jak ošetřit bezpečí žáků, jak správně nastavit pravidla vnitřní, ale i vnější komunikace. Jsou to dokumenty legislativní nebo nelegislativní povahy. Ryze legislativním dokumentem je tzv. „školský zákon“ tedy zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání, ve znění pozdějších předpisů, který školám zadává povinnost vytvořit školní řád. Přesněji §30 „školského zákona“

„(1) Ředitel školy vydá školní řád; ředitel školského zařízení vnitřní řád. Školní řád a vnitřní řád upravuje:

- podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole nebo školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů se zaměstnanci ve škole nebo školském zařízení,
- provoz a vnitřní režim školy nebo školského zařízení,
- podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí,

- (d) podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany dětí, žáků a studentů.“

Pro správné využívání a nastavení školního řádu je potřeba brát v potaz typ školy, velikost školy, skladbu žáků, zkušenosti školy, očekávání pedagogů a školy. Je také nezbytné s nastavenými pravidly v rámci školního řádu či jiných dokumentů školy seznámit všechny participující osoby, od vedení školy s pedagogy přes žáky až jejich zákonné zástupce. Škola si vedle školního řádu může vytvořit další pravidla, pro lepší zajištění bezpečného prostředí školy. Platí při jejich tvorbě, že nejvíce efektivní je, aby pravidel bylo co nejméně, byla srozumitelná, jednoznačná, účelná, transparentní a respektovala věk příjemců. S nastavením pravidel nastává nutnost zavést systém sankcí, pro jedince, kteří nedodržují pravidla a systém odměn naopak pro ty, kteří pravidla dodržují bez problémů.

Pravidla se také lépe dodržují v případě, že se na jejich tvorbě podílí samotní žáci prostřednictvím např. žákovského parlamentu. Podle projektu Škola pro demokracii vytvořeným Centrem pro demokratické učení o.p.s. je žákovský parlament definován takto: „Žákovský parlament je skupina volených žáků jedné školy (zpravidla jsou zde zastoupeny dvě děti z každé třídy). Od spolužáků ve třídách i učitelů sbírají informace o tom, co by mohli ve škole zlepšit. Na pravidelných schůzkách parlamentu (ideálně každý týden) řeší, jakým způsobem těmto nápadům vyjít vstříc. Spolužáky ve třídách pravidelně informují o své činnosti.“ (dostupné z: <http://www.skolaprodemokracii.cz/zakovske-projekty/co-je-zakovsky-parlament.html>). Školní parlament podporuje informovanost napříč školou, zvyšuje zájem žáků o školní společenství, vede děti k odpovědnému přístupu ke svému životu i ke světu, pomáhá jim nabývat dovedností, které jim umožní podílet se smysluplně na životě společnosti a dává jim možnost zažít, že mohou svět kolem sebe pozitivně proměňovat.

Vedle školního řádu existují na škole další dokumenty, které svým sepsáním stanovují způsob naplnění konceptu bezpečné školy. Jedná se o dokumenty: školní preventivní program, strategie školního poradenského pracoviště, nařízení ředitele, bezpečnostní plány předcházející rizikům, krizové plány pro řešení krizových situací.

Ve školním preventivním programu je zpracován záměr školy v oblasti prevence. Je tedy jasné, že je hlavním rámcem konceptu „bezpečné školy“. Jak už bylo výše zmíněno je součástí školního vzdělávacího programu, ve kterém je prevence školy formálně popsána. Jeho správným vytvořením a nastavením přispívá škola k prevenci výskytu rizikového chování a k rozvoji dovedností pro život každého z žáků na škole. Jeho tvorba se řídí metodickými pokyny MŠMT a manuály, které pomáhají pedagogům vytvořit účinný ŠPP. Řídí se například i Metodickým pokynem MŠMT k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.

*„Škola podle školního vzdělávacího programu, zpracovaného na základě příslušného rámcového vzdělávacího programu, seznamuje žáky s nebezpečím ohrožujícím jejich zdraví tak, aby bylo dosaženo klíčových kompetencí vztahujících se k ochraně zdraví žáků a jejich bezpečnosti. Tyto klíčové kompetence jsou vytvářeny na základě vzdělávacího obsahu-očekávaných výstupů a účelně zvoleného učiva. Ve školním vzdělávacím programu je ochrana a bezpečnost zdraví součástí výchovy ke zdravému životnímu stylu a zdraví člověka, chápánému jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody. Jedná se o nadpředmětové téma, jehož součástí je mimo jiné dopravní výchova, ochrana člověka za mimořádných událostí, problematika první pomoci a úrazů, prevence sociálně patologických jevů, ochrana před sexuálním zneužíváním atp.“ (MŠMT, 2006).*

Na ŠPP přímo navazují bezpečnostní a krizové plány školy. Kdy účelem bezpečnostního plánu je riziku účinně a konkrétně předcházet (Miovský, 2012, p.36). Krizový plán minimalizuje škody, které vznikly rizikovým chováním.

Tyto výše zmíněné plány by měly být jasným vodítkem pro pedagogy, jak se zachovat, postupovat a na koho se obrátit v různých situacích. Proto je dobré se při jejich tvorbě řídit základními kroky:

- 1) identifikovat rizikový jev
- 2) hledáme odpovědi na otázky: Na jakých místech? Skupina ohrožených osob? Cílový stav, kterého chceme dosáhnout? Co k tomu máme k dispozici?
- 3) Delegujeme odpovědnost
- 4) Tvorba bezpečnostního plánu: konkrétně formulovaná očekávání od jednotlivých subjektů, nástroje, které mohou být využity k řešení situace.
- 5) Tvorba krizového scénáře: Formulace konkrétních postupů v případě, že dojde k naplnění rizika. Postupy jsou jasně zformulované bez jiného možného výkladu. Pro tyto potřeby se obecně doporučuje krizový plán mít sestavený, jako jakousi mapu pomoci, aby bylo hned na první pohled v krizové situaci zřejmé, na koho se obrátit a jak postupovat.

Aby celá koncepce „bezpečné školy“ byla plně funkční je třeba nepřehlížet signály, které by mohly ukazovat na výskyt rizika v prostředí školy a včas je odhalit a případně řešit. Zabraní se tím vzniku krizové situace nebo rozšíření rizikového chování. To může být zabezpečeno převážně funkcí třídních učitelů, třídnických hodin, dozory na chodbách a využití screeningových nástrojů.

### **3.2.2 Dovednosti pro život**

Rozvoj dovedností pro život je důležitou součástí primární prevence. Proto je dobré zahrnout tento fakt do tvorby školního preventivního programu. Čas, který by měl být těmto programům, pro rozvoj dovedností pro život, věnován je dohromady 30 hodin. Každý žák by se měl během základní školní docházky projít touto problematikou. Vzhledem k tomu, že škola je zcela jistě nejvhodnějším místem pro učení se dovednostem pro život již z několika důvodů. Je významnou institucí v životě dětí. Škola má nejlepší přístup k dětem, má zavedenou infrastrukturu, která se dá využít pro učení a zároveň vhodný a zkušený personál-pedagogy. A především má důvěru rodičů dětí v tuto instituci (Miovský, 2012).

Dovednosti pro život definuje WHO (2003) jako schopnosti jedince pro adaptivní a pozitivní chování, které mu umožňuje se efektivně vypořádat s požadavky a výzvami každodenního života. „Dovednosti potřebné pro život jsou užitečné při prevenci i léčbě problémů způsobených alkoholem a jinými návykovými látkami“ (Nešpor in Höschl, 2002, s.560). Proto je potřeba žáky správně směřovat k nácviku a osvojování těchto dovedností, které Nešpor (2002) rozděluje na dovednosti sebeovlivnění a sociální dovednosti. Hodiny určené pro zdokonalování tzv. Life skills (dovednosti potřebné pro život) se rozdělují rovným dílem právě mezi dovednosti sebeovlivnění (self-management) a sociální dovednosti (social skills). Zcela jistě můžeme říct, že skupiny jednotlivých dovedností se překrývají, což tvrdí Nešpor se Scheansovou (2009), jako například využívání komunikačních dovedností vyžaduje jisté sebeovládání a určitou schopnost zvládat negativní emoce.

Dovednosti sebeovlivnění jsou definovány jako osobní a systematické uplatňování strategií zaměřených na změnu chování s cílem dosáhnout požadovaných změn ve vlastním chování. Mezi self-management řadíme:

- Schopnost se motivovat ke zdravému způsobu života a vhodně se motivovat i v jiných oblastech
- Schopnost oddálit uspokojení nebo potěšení
- Schopnost chránit a posilovat zdravé sebevědomí
- Dovednosti při zvládání rizikových duševních stavů (úzkost, hněv, deprese, radost nebo nuda)
- Schopnost se uvolnit, používat vhodnou relaxační techniku, odpočívat
- Další schopnosti pečovat o vlastní zdraví (výživa, cvičení, využívání zdravotní péče, hygiena atd.)

(Miovský et al., 2015).

Dále pak z Čablová (in Miovský, 2015): kritické myšlení, kreativní myšlení, řešení problémů, rozhodování se, sebeuvědomění, zvládání emocí, zvládání stresu, dovednost stanovení cílů, schopnost sebemotivace, reflexe sama sebe, sebehodnocení, sebeocenení, vnímání vlastní účinnosti, organizace času, plánování a kontrolování, plnění závazků, flexibilita.

Sociální dovednosti lze definovat jako schopnost adaptivního, naučeného a společensky akceptovatelného chování, které umožňují efektivně se vypořádat s požadavky a výzvami každodenního života. (WHO, 1994) Sociální dovednosti tzv. Social skills mají svůj velký význam v rodinném životě, pro úspěch ve školním prostředí, v osobním životě, ale i v profesním životě (Miovský et al., 2015). Dle Nešpora a Schaensově považujeme za sociální dovednosti:

- Komunikační dovednosti
- Schopnost čelit sociálnímu tlaku
- Další asertivní dovednosti
- Schopnost empatie a porozumění životním situacím
- Výběrová upřímnost
- Schopnost vytvářet vztahy a budovat si přiměřenou síť sociálních vztahů
- Mediální gramotnost
- Pracovní a studijní dovednosti
- Přizpůsobivost
- Rodičovské dovednosti

„Životní dovednosti jsou uvedené v rozsahu, ve kterém je možné zajistit jejich výuku v rámci školní docházky. Výuka a trénink životních dovedností tvoří základ vzdělávání dětí a adolescentů s cílem podpořit jejich duševní pohodu a zdraví (well-being), interakce a prosociální chování.“ (Čablová in Miovský, 2015).

### 3.2.3 Jednotlivé formy rizikového chování

„Pojem rizikového chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince anebo ohrožují jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané.“ (Miovský et al., 2015, s.161).

„Rizikovým chováním rozumíme takové vzorce chování, v jejichž důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince i pro

společnost.“ (Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/typologie-rizikoveho-chovani>)

V terminologii některých dokumentů se stále můžeme setkat i s pojmem prevence sociálně-patologických jevů. Obecně se již odborná veřejnost přiklání k termínu rizikové chování, právě z důvodu, že je tento pojem považován za přesný, výstižný, nestigmatizující a s větším záběrem jevů. Vychází se obecně z faktu, že sociálně-patologické jevy je pojmem spíše sociologickým a postihuje fatální jevy ve společnosti. Kdežto pojem rizikové chování spíše zabírá širší spektrum jevů a může se na takové chování tedy preventivně působit na jedince a podporovat jeho zdravý vývoj a tím pádem se vyvarovat v budoucnosti výskytu sociálně-patologického jevu, kdy už obecně dochází k porušování sociálních a třeba i právních norem. Jsou často průvodním jevem trestné činnosti nebo jsou samy o sobě kriminalizovány. Tato změna byla i reflektována v úpravě Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže z roku 2010.

*„Nové metodické doporučení reflektuje aktuální terminologii – rizikové chování. Pojem sociálně patologické jevy je pojmem sociologickým a postihuje fatální jevy ve společnosti (alkoholismus, krádeže, vraždy apod.), k nimž mimo jiné také musí směřovat opatření primární prevence. Nicméně ve školním prostředí pedagogové pracují s rizikovým chováním, vůči němuž zaujímají účinná primárně preventivní opatření s cílem minimalizace projevů i rizik takového chování a případně je diagnostikují a následně přijímají efektivní opatření“ (MŠMT, 2010).*

Ročník Prevence	I. II.	III. IV.	V. VI.	VII., VIII., IX.	Počet hodin/ Celkem
Záskoláctví	1	0	1	0	2
Šikana/agrese	1	3	3	4	11
Rizikové sporty/doprava	1	2	3	2	8
Rasismus/xenofobie	0	1	1	1	3
Sekty	0	1	1	1	3
Sex. rizikové chování	0	1	2	4	7
Adiktologie	2	2	4	2	10
Týrání, zneužívání	1	1	1	1	4
Poruchy příjmu potravy	0	2	4	2	8
<b>Počet hodin celkem</b>	<b>6</b>	<b>13</b>	<b>20</b>	<b>17</b>	<b>56 hodin</b>

Obrázek 2 Rozvržení hodin pro prevenci rizikového chování, Miovský, Skácelová, Čablová, Veselá, Zapletalová (2012).

Jednou ze tří částí, kterou obsahuje školní preventivní program, je zaměření na jednotlivé formy rizikového chování, tak jak je vydefinovali a kategorizovali Miovský et al. (2015) Dokument Návrhu doporučené struktury MPP (2012) vytváří soubor znalostí, dovedností a způsobilostí, které by žáci u jednotlivých forem rizikového chování měli napříč základní školou načerpat. Podle tabulky, by žáci během základní školní docházky měli mít 56 hodin zaměřených na získávání znalostí, dovedností a způsobilostí souvisejících s 9 formami rizikového chování. Rozsah se pokouší zohlednit strukturu školy a obsah konkrétních předmětů, tak jak je vymezuje rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání a zároveň také věk dětí v příslušném ročníku.

*„Návrh znalostí dovedností a způsobilostí u všech devíti základních oblastí rizikového chování napříč celou základní školou integruje výstupy a působení všech tří pilířů MPP (=minimálně preventivního programu). Je tedy v tomto smyslu sumářem výstupů za všechny části MPP.“ (Miovský, 2015, str. 54).*

Je potřeba tedy vnímat veškeré výstupy ze školního preventivního programu jako celistvý celek, a i dle toho přistupovat k hodnocení nově nabytých kompetencí žákem. Veškeré komponenty jsou seskládané tak, aby na sebe vzájemně navazovali a byli propojeny. Díky tomu by pak mělo být možné zlepšovat proces osvojování (Miovský et al., 2015).

Lze předpokládat, že i přes sebelepší složení školního preventivního programu se jednotlivé formy rizikového chování na škole mohou vyskytnout. V tomto případě je jednou z částí školního preventivního programu krizový plán, kterým by se měl pedagog či pracovník školy řídit. Řešení těchto situací, tak aby vyhovovalo zákonům a bezpečnému prostředí na škole, je doporučováno v Metodickém doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování. Odborníky je obecně doporučováno tyto krizové plány pro různé situace mít zpracované v přehledné grafické formě pro okamžité použití v případě potřeby.

V další části bych ráda shrnula jednotlivá riziková chování dle Metodických pokynů MŠMT, vzhledem k doporučované hodinové dotaci podle Návrhu doporučené struktury MPP.

### **Záškoláctví**

Chopení za školu nebo záškoláctví je neomluvená nepřítomnost žáka ve škole. Žák v takovém případě porušuje školní řád, ten vychází v tomto případě ze školského zákona, kdy podle §22 jsou žáci a studenti povinni a) řádně docházet do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat. Tato skutečnost je zahrnuta ve školením řádě, který vydává ředitel školy. MŠMT vydalo Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví (č.j. MSMT-10 194/2002-14).

„Dobu a způsob uvolnění žáka ze školního vyučování stanoví školní řád. V případě podezření z nevěrohodnosti dokladu potvrzujícího důvod nepřítomnosti žáka, se může ředitel školy v dané věci obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka, nebo požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán“ (MŠMT, 2012).

Tyto správní orgány, na které se lze obrátit v případě této věci, pak MŠMT zmiňuje v příloze č.11 Metodického doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních např. školní poradenské pracoviště, psychologicko-pedagogická poradenství, středisko výchovné péče, OSPOD, státní zastupitelství, Policie ČR. Jako prevenci záškoláctví tento metodický pokyn MŠMT zmiňuje spolupráci třídního učitele, který eviduje docházku žáka, výchovného poradce školního metodika, ostatních učitelů a zákonných zástupců žáka. Je potřeba pamatovat, že toto rizikové chování je většinou důsledkem jiných rizikových projevů a málokdy se jedná o příčinu rizikového chování. Proto je dobré při jeho výskytu hledat důvody proč žák do školy nedochází. Kyriacou (2004) rozlišuje několik kategorií záškoláctví:

- a) Právě záškoláctví-žák nechodí do školy a rodiče o ničem nevědí
- b) Záškoláctví s vědomím rodičů-rodiče o absencích dítěte ví, ale do školy ho neposílají z různých důvodů
- c) Záškoláctví s klamáním rodičů-děti přesvědčí rodiče o svých zdravotních potížích a tím pádem mohou zůstat doma
- d) Útěky ze školy-žáci do školy přijdou, ale pak ji třeba i na pár hodin opustí
- e) Odmítání školy-žáci mají psychické potíže z docházení školy v důsledku problémů ve škole např. šikana, obtížné učivo atd.

Podle výroční zprávy České školní inspekce za školní rok 2016/2017 je záškoláctví rizikové chování, které se ve školách vyskytuje nejčastěji, přesně se záškoláctví objevilo na 43, 5 % inspektovaných škol.

„Nejčastější příčinou absencí a neomluvených absencí byl vliv rodinného prostředí (87 %) a nepříznivý vliv školního režimu (57,4 %). V posuzovaných základních školách činil počet zameškaných hodin na 1 žáka 85,5 hodin. Celkového počtu zameškaných hodin tvořily 1,4 % neomluvené hodiny, které se týkaly 2,2 % žáků školy. Počet neomluvených hodin na 1 žáka, který měl neomluvené hodiny, byl 53,6 hodin. Celkově byl zaznamenán mírný nárůst neomluvených hodin oproti předchozímu školnímu roku.“ (ČŠI, 2017).

Dle proporčního rozvržení témat jednotlivých oblastí rizikového chování jsou záškoláctví věnované celé dvě hodiny, které stačí k seznámení žáků se školním řádem a vnitřními předpisy a seznámení s důvody proč je důležité chodit do školy. Tyto dvě hodiny jsou rozvržené do věkových kategorií relativně rovnoměrně v I.-II. Třídě a pak opět ve V.-VI. Jedná se o nástupy do základní školní docházky, v VI. třídě děti přechází na druhý stupeň základní školy.

### **Šikana a extrémní projevy agrese**

Tato skupina pod sebe schová spoustu projevů a řadíme mezi ně jakékoliv extrémní formy agresivního chování namířené proti druhé osobě, proti sobě, nebo proti věcem. MŠMT upozorňuje v rámci příloh Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže na tyto formy: školní šikánování, kyberšikana a další formy kybernetické agrese, vandalismus, krádeže, krizové situace spojené s ohrožením a násilím ve školním prostředí, které přichází z vnějšího i vnitřního prostředí, sebepoškozování. K problematice školního šikánování MŠMT vydalo speciální metodické doporučení pod názvem Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MŠMT-21149/2016). Šikana je pouze jednou z mnoha podob extrémního agresivního chování, přesto je tomuto jevu právem věnováno hodně pozornosti.

Podle České školní inspekce (2017) se šikana a extrémní projevy agrese objevují nejčastěji. Dle dotazníkového šetření u ředitelů škol, který vyplňovali dotazník ohledně výskytu rizikového chování na škole vyplynuly tyto údaje. Nejčastěji se na školách ve školním roce 2016/2017 vyskytovalo hned po záškoláctví šikana ve 35, 3 %, verbální agrese vůči učiteli (33,1%) a agrese (6,2%), násilí a ublížení na zdraví ve 32, 9 %, poškozování majetku a vandalismus ve 30, 9 %. Kyberšikana, jako jedna z dalších forem šikany se na škole vyskytuje ve 20, 5 %. O 4 % více než kyberšikana se vyskytovaly krádeže na školách, a to přesně ve 24, 6 %.

*„Šikana je agresivní chování ze strany žáků/a vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoliv nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností.“* (MŠMT, 2016).

Prevence šikany na škole je založena na principu Bezpečného prostředí na škole. Kdy škola odmítá násilí a zneužití moci v jakékoliv podobě a přiznává riziko výskytu šikany. Musí být jasně stanovena pravidla chování ve školním řádu, s tím souvisí i důsledky za porušení pravidel (tzn. sankce). Mimo jiné je důležitá samospráva žáků, o které se píše již v části koncept Bezpečné školy. Škola by měla mít dobře nastavený systém komunikace mezi pedagogy, čímž usiluje o včasné odhalení šikany. Kontinuálně se věnuje specifické primární prevenci, tak jak byla nastavena školním preventivním



programem. Škola dělá pravidelné monitoringy varovných signálů šikany. Vedení školy stanovuje osobu, která se bude pravidelně vzdělávat v oblasti a otázkách šikany a obecně témat rizikového chování, bývají to například výchovný poradce nebo školní metodik prevence, je žádoucí, aby tato osoba byla kompetentní k šetření šikany. Neméně důležité je, aby škola měla zmapovanou síť pomoci pro žáky i pedagogy v regionu a navázanou spolupráci. (MŠMT, 2016)

Čeští žáci se podle zjištění v šetření TIMSS 2015 setkávají se šikanou o něco méně často než v ostatních zemích, které byli součástí šetření. Obecně se se podle TIMSS2015 míra intenzity mezi žáky 4. tříd snižuje. 12 % žáků se se šikanou podle české školní inspekce setkává přibližně jednou za týden (ČŠI, 2017).

Téma šikany a extrémních projevů agrese by mělo podle tabulky 1 být věnováno během celé základní školní docházky věnováno celkem 11 hodin z celkových 56 hodin určené ke specifické primární prevenci. Jedná se o téma, které je v každé vývojové skupině věnováno od 1-4 hodiny, to je oproti ostatním tématům velká škála. Což vzhledem k rozsáhlosti této formy rizikového chování není nijak překvapivé.

### **Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě**

Tato forma rizikového chování je celkem novinka mezi RCH, na kterou se prevence zaměřuje. „Obecně je definujeme jako záměrné vystavování sebe nebo druhých nepřiměřeně vysokému riziku újmy na zdraví nebo dokonce přímého ohrožení života v rámci sportovní činnosti nebo v dopravě.“ (Miovský et al., 2015).

MŠMT v rámci příloh k Metodickému doporučení k primární prevenci rizikového chování vytvořilo přílohu č.2 Rizikové chování v dopravě. Zaměřuje se tedy v tomto doporučení především na dopravu. Zakládá na dopravní výchově, která začíná na 1. stupni základních škol a pokračuje až do 1. ročníku středních škol. V této oblasti upozorňuje na důležitost nespecifické primární prevence, ve formě volnočasových aktivit, kterými nenásilnou formou formujeme postoje a návyky v dopravě. Organizací, která často zastřešuje dopravní aktivity, co se týče prevence je BESIP.

Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě má hodinovou dotaci celých 8 hodin v rámci základní školní docházky.

### **Rasismus a xenofobie**

Xenofobie je charakteristická projevem odporu, nepřátelství, nedůvěrou a strachu ke všemu cizímu. Často je to právě k lidem jiné barvy pleti, jiného náboženského vyznání, jazyka, jiné národnosti nebo jiné kultury. Obvykle se projevuje odporem a nepřátelstvím.

Rasismus je založen na ideologii vycházející z biologické teorie zdůrazňující význam rasových znaků a rozdílů mezi nimi.

Součástí metodického pokynu MŠMT je příloha č. 9 Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus a příloha č. 8 Homofobie, která srozumitelně popisuje pro školská zařízení a školy, co tato forma rizikového chování může vše obsahovat. Speciálně se věnuje i homofobii, která zahrnuje nepřátelské postoje vůči lidem s menšinovou sexuální orientací nebo pohlavní identitou. Toto chování může vést i k šikaně.

Kromě tohoto pokynu vydalo MŠMT ještě speciálně Metodický pokyn MŠMT K výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance ve kterém v bodech popisuje účinnou prevenci rasismu, xenofobie a intolerance.

„Klíčové místo při vedení dětí a mládeže k toleranci, k posilování pozitivního postoje k minoritám a k lidem různých národností, náboženství a kultur zaujímají školy a školská zařízení. Využívají

celkového výchovného působení, v jehož průběhu jsou žáci přiměřeně svému věku a na základě svých širších sociálních zkušeností podněcováni k diskusi.“ (MŠMT, 2009).

Hodinová dotace je na 3 hodiny jako specifická prevence. K ustalování postojů a názorů v tomto tématu doporučuje především využívat nespecifickou primární prevenci. Všeobecná specifická primární prevence formou zprostředkování demokratických hodnot a principů lidských práv a tolerance, výuka o extremismu, rasismu, xenofobie a antisemitismu. Možnost využití životních příběhů například umělecká díla, besedy nebo skrze organizaci Paměti národa, která učí děti zachycovat svědectví pamětníků.

### **Negativní působení sekt**

Z pohledu prevence definujeme sektu jako soubor psychologických, sociálních, ekonomických a dalších důsledků působení. Jedná se o ohraničenou sociální skupinu, jejíž členové sdílí ideologický koncept, jehož prostřednictvím se skupina vymezuje vůči svému okolí, zároveň dochází k postupné sociální izolaci, separaci, manipulaci a dalším zásahům do soukromí podílejících se osob (Miovský, 2015). Pojem sekta označuje náboženskou nebo politickou skupinu, která se odpojila od větší, zavedené skupiny. Takové sekty mohou mít s původní skupinou společné části zásad, víry a praktik, ale odlišují se doktrínou, která vedla k jejich oddělení. Metodické doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování v příloze č. 17 vysvětlují nejen na pojem sekta, ale i kult. Rozděluje je do několika skupin podle Stevena Hassana (1994) - náboženské kultury, politické kultury, psychoterapeuticko-výchovné kultury, komerční kultury.

„Z hlediska prevence je zde opět klíčová oblast důsledků pro duševní a somatické zdraví, sociální postavení, ekonomickou oblast, ojediněle též trestněprávní důsledky“ (Miovský, 2015).

Jako doporučená prevence na školách této oblasti:

- seznamovat žáky s praktikami těchto skupin,
- vědět a mapovat současnou situaci těchto skupin v ČR,
- naučit žáky rozlišovat mezi sektou a tradičním náboženstvím,
- seznamovat žáky s riziky vstupu do těchto skupin a procesem vzniku závislosti na sektě,
- zabývat se důvody, proč lidé do těchto skupin a sekt vstupují, že se jedná často o rozhodnutí v osobní krizi,
- vodně vést diskuzi se žáky o této problematice a umět žákům odpovědět na dotazy.

Hodinová dotace dle rozvržení v tabulce jsou 3 hodiny, kdy se na této problematice žáci věnují až III.-IV. třídy, pak už v průběhu školní docházky připadá na každou věkovou kategorii (tak jak jsou rozděleny v tabulce) 1 hodina.

### **Sexuální rizikové chování**

Prevence rizikového sexuálního chování se zaměřuje na chování související se sexuálními aktivitami. Jedná se především o nechráněný pohlavní styk, šíření pohlavně přenosných nemocí např. HIV, mýty spojené se sexuálním chováním, promiskuitu, formy antikoncepce, „sex na jednu noc“, ale i chování online v oblastech sexuality, sexuální orientace, sexuální odchylky, užívání NL a s tím spojené rizikové sexuální chování a také legislativa platná v ČR, kdy je dle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku: § 187 Pohlavní zneužití

- (1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.

K tomu přehled v legislativě jako znásilnění, kuplířství, zneužití dítěte k výrobě pornografie.

Jedná se o oblast, kdy je potřeba s dětmi jednat otevřeně, proto i příloha č. 18 Metodického doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování, považuje za důležitý prvek prevence zdravý vztah mezi žákem a pedagogem, kdy se preferuje individuální přístup k žákovi, tak aby respektoval, doporučení od učitele. Dobrá sexuální výchova může ovlivnit další vývoj a chování dítěte v této oblasti. Učitelé by měli v při vysvětlování jednotlivých pojmů spojených s pohlavním stykem, sexualitou, pohlavními orgány atd. zachovat emoční neutralitu a být trpělivý při zodpovídání všetečných otázek žáků, kteří jsou v této oblasti zvědaví. Je nutné nic nepodceňovat a vše, co žák řekne brát vážně a pamatovat na oznamovací povinnost jedná-li se o trestný čin.

Podle tabulky má tato forma rizikového chování dohromady 7 hodin napříč základní školní docházkou. Většina času věnovaného tomuto tématu je směřována do kategorie 7., 8., 9. tříd. Děti jsou ve věku, kdy podle zákona ještě nejsou sexuálně aktivní, ale už vnímají toto téma. Proto je třeba začít s prevencí včas. Prevenci sexuálního rizikového chování se doporučuje věnovat jednu hodinu již ve 3. a 4. třídě.

### **Prevence v adiktologii**

Prevence v adiktologii je zaměřena na závislostní chování. Tato prevence má přiděleno dle tabulky 10 hodin napříč základním vzděláním. Nejvíce hodin je věnováno žákům, kteří jsou v 5. a 6. třídě, ti mají dohromady 4 hodiny věnované tomuto tématu, ostatním kategoriím je čas věnován po 2 hodinách. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (č.j. MSMT-21149/2016) se tomuto tématu věnuje celkem v pěti přílohách-příloha č.1 Návykové látky a drogy, příloha č.4 Alkohol u dětí školního věku, příloha č. 13 Tabák, příloha č. 21 Hazardní hraní a příloha č. 15 Netolismus. Miovský et al. (2015) zmiňuje, že prevence v adiktologii by měla být vyjádřena explicitním a přímým vztahem k problematice užívání a uživatelů návykových látek, čímž se mají autoři na mysli, aby cíl, obsah a způsob provádění preventivního programu měl jasnou a přímou vazbu na problematiku užívání návykových látek. Závislost tedy přesněji syndrom závislosti je definovaný Mezinárodní klasifikací nemocí jako: „Skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více.“ (in Kalina et al., 2015, str. 192)

Národní monitorovací středisko uvádí ve své Výroční zprávě za rok 2016, že v obecné populaci lidí ve věku 15-65 let je prevalence užití nelegální návykové látky 30, 5 %. Kouření tabákových výrobků aspoň jednou v životě uvedlo 61, 4 % dotázaných respondentů mezi 15-64 lety. Alkohol pak v obecné populaci za posledních rok konzumovalo 82, 3 % respondentů. Tyto čísla Národního monitorovacího střediska ukazují na fakt, že se obecná populace s návykovými látkami setkává, a proto se intervenuje už na úrovni primární prevence ve školním věku dětí. Podle studie ESPAD (ESPAD, 2015), která se uskutečňuje každé čtyři roky od roku 1995 u studentů ve věku 16 let, vykazují čeští šestnáctiletí nadprůměrný výskyt rizikového chování v evropském kontextu. Čeští šestnáctiletí sice snížili prevalence v užívání legálních i nelegálních látek, ale stále se drží na předních příčkách mezi evropskými šestnáctiletými. Zkušenost s kouřením uvedlo 66, 1 % studentů. Zkušenost s alkoholem pak 95, 8 % z toho 41, 9 % pije nadměrné dávky alkoholu. S nelegálními drogami má zkušenost 37, 4 % dotazovaných. U žáků základních škol je tedy reálné, že jsou ohroženi tímto rizikovým chováním, proto je na místě aplikovat programy všeobecné primární prevence a pokoušet se o zamezení či oddálení užívání návykové látky.

V současné době se nejedná pouze o látkové závislosti. Jedná se i o nelátkové např. gambling nebo tzv. závislost na virtuálních drogách tedy netolismus. Téma prevence v adiktologii je velmi široké, a i z toho důvodů by na toto téma mělo být téměř nejvíc prostoru v rámci školní docházky.

Vzhledem k tomu, že se jedná o rozšířenou formu rizikového chování a z hlediska legislativy i složitě, jsou rozsáhlé doporučení v příloze. Tyto doporučení MŠMT vychází převážně ze:

- zákona č. 65/2017, o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek,
- školského zákona,
- vyhlášky č. 197/2016 měnící vyhlášku o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních,
- zákona č. 40/2009, trestního zákoníku,
- zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a mládeže,
- Úmluvy o právech dítěte 104/1991 Sb.

### **Okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte**

Jedná se především o prevenci týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, neboli Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte nebo také Child Abuse and Neglect (CAN). Toto je v naší společnosti hodnoceno vždy jako nepřijatelné. Je s tím spojena přísná legislativa v rámci zákona č. 40/2009, trestního zákoníku. Dítě je nejčastěji poškozováno rodiči a dalšími členy rodiny, projevuje se to především necitlivostí, bezohledností a využívání dítěte k uspokojení vlastních potřeb. Škola a zdravotnická zařízení jsou instituce, které mohou CAN odhalit díky jistým znakům, které se u dítěte mohou objevit. Přesný postup, co dělat v případě podezření nabízí a popisuje MŠMT v rámci přílohy č. 5 Syndrom týraného dítěte k Metodickému doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování. CAN spadá do širšího pojetí rizikového chování.

Prevence se zaměřuje v této oblasti na schopnost dítěte říct si o pomoc, na informovanosti o sexuálních poruchách chování, rozlišuje, kdy se jedná o znásilnění, žáci by měli znát legislativu a dokumenty o právech a svobodách dítěte, ale také dokáže posoudit chování rodičů ke své osobě. Doporučený počet hodin věnovaný této prevenci je 4 hodiny. V každé z věkových kategorií po jedné hodině.

### **Spektrum poruch příjmu potravy**

Prevence poruch příjmů potravy se zaměřuje nejenom na rizika jednotlivých PPP, ale také na zdravý životní styl jako celek. Zařazujeme mezi ně anorexii, bulimii, bigorexii atd. U dětí se zaměřujeme v prevenci na pojetí ideálu krásy, které jsou často nastaveny médii. Věnuje se prevenci tohoto rizikového chování pozornost, vzhledem k tomu, že dospívající jsou velmi ohroženou skupinou, jsou lehce ovlivnitelní a stále hledají sami sebe. Na tuto prevenci reaguje mnoho programů, jako „Ovoce do škol“, v současné době i dotování obědů pro děti z rodin, kde si rodiče nemohou dovolit platit je ze svého. Ve školách se dbá, aby měli žáci možnost objednat si mléko. Na stravování žáků reaguje také tzv. „Pamlsková vyhláška“ (vyhláška č. 282/2016 Sb., o požadavcích na potraviny, pro které je přípustná reklama a které lze nabízet k prodeji a prodávat ve školách a školských zařízeních, která se snaží o snížení výskytu jistých rizikových potravin.)

Tomuto tématu se doporučuje věnovat celkem 8 hodin. Nejvíce ve věkové kategorii 5. a 6. třídy a to 4 hodiny. V takovém případě by se jednalo o včasnou prevenci.

### 3.3 Zdroje školy

Pro dobře vytvořený školní preventivní program je třeba vycházet z charakteristiky školy a zmapovat její vnitřní a vnější zdroje, ze kterých může v rámci prevence na škole čerpat nebo se k nim obracet.

#### 3.3.1 Vnitřní zdroje

Při mapování vnitřních zdrojů se zaměřujeme na charakteristiku školy.

- Charakteristika budovy, zda je pouze jedna nebo více, specializované učebny, dojíždění mezi budovami atd.
- Charakteristika materiálně – technického vybavení, tedy jaké nám to dává možnosti k realizaci preventivních programů a volnočasových aktivit.
- Sociokulturní a národnostní charakteristika žáků.
- Prostředí, ve kterém se škola nachází, může se jednat o školu na sídlišti, v centru města, pouze 1. stupeň bez návaznosti nebo škola na venkově s mnohotřídkami.
- Riziková místa ve škole, kde může docházet k rizikovým situacím, např. šatny, WC, hřiště, zákoutí na chodbách atd.
- Školní řád
- RVP, tedy návaznost ŠPP na výuku.
- Další rizikové faktory

Při mapování je nutné soustředit se na postavení ŠMP ve škole, kolik funkcí ještě ŠMP zastává, kdo se podílí na tvorbě preventivních aktivit a školního preventivního programu, jaké kompetence mají a kdo má, co na starosti. Charakterizovat si školní preventivní tým. Zamyslet se nad možnostmi a limity pedagogického sboru.

Součástí ŠPP by měl být výčet vnitřních informačních zdrojů. Jedná se především o odbornou literaturu, odborné časopisy, videotéka, webové stránky školy, schránka důvěry, e-mailová adresa ŠMP, kontakt na školního psychologa a na členy školního poradenského pracoviště, školní časopis, školní rozhlas, nástěnky a další.

#### 3.3.2 Vnější zdroje

Škola by měla mít zmapované vnější zdroje, které mohou pomoci ŠMP připravit, stabilizovat a rozvíjet ŠPP. Tyto zdroje by měli být dobře popsány a zpracovány, aby byli k dispozici nejen školnímu metodikovi prevence, ale taktéž celému pedagogickému sboru, který se samozřejmě podílí na naplnění ŠPP. Mezi těmito zdroji by měli být zahrnuty vnější informační zdroje, metodická pomoc (metodik prevence při PPP, krajský školský koordinátor prevence, organizace věnující se primární prevenci a další), odborná pomoc, internetové poradenství pro ŠMP a pedagogy v oblasti prevence, sociální síť, která by měla být převážně sítí organizací a odborných zařízení především v regionu, ale i na celostátní úrovni. Nutné jsou především kontakty na organizace: protidrogový koordinátor a manažer prevence kriminality, kurátoři pro děti a mládež, OSPOD a komise sociálně právní ochrany, NNO, Policie ČR, městská policie, pediatři, praktičtí lékaři, psychiatr atd. V rámci vnějších zdrojů je také důležité vědět o vzdělávacích programech pro ŠMP a další zaměstnance školy, převážně pedagogy, kteří participují na prevenci na škole. Taktéž je dobré vědět o volnočasových aktivitách, které jsou v regionu nabízeny.

### 3.4 Cíle školního preventivního programu

Cíle stanovené školním preventivním programem dělíme na krátkodobé a dlouhodobé. Aby školní preventivním program mohl být zhodnocen měly být cíle měřitelné. Nemělo by se tedy zapomínat stanovit u každého z cílů ukazatel nebo také indikátor, který bude měřitelný a tím pádem nám bude dávat jasnou výpovědní hodnotu naplnění cíle. Tyto ukazatele mohou pomoci při hodnocení ŠPP po jednom školním roce, kdy se na každý školní rok program obnovuje. K vytvoření cílů je dobré využít model SMART, který nám při tvorbě může pomoci, stačí se řídit těmito zásadami:

#### **S-specifické**

Cíle by měly být konkrétní. Obecným cílům se těžko hledá indikátor a jsou těžko měřitelné.

#### **M-měřitelné**

Můžeme je tedy změřit pomocí evaluačních nástrojů například u cílové skupiny. Jasně stanoveny indikátory, které měříme.

#### **A-akceptovatelné**

Preventivní programy nastavené v ŠPP, by měly být přijatelné pro celou naši cílovou skupinu. Tento bod můžeme ošetřit transparentností při zavádění programů, monitoringem a předáváním informací mezi všemi účastníky, tedy jak mezi pedagogy, tak směrem k žákům a rodičům.

#### **R-realistické**

Cíle by měly být splnitelné, obecně přehnané cíle mohou vést k demotivaci všech zúčastněných. Je třeba zajistit před zavedením programu, že bude realizovatelný a všechny prostředky (peníze, čas, lidi atd.) budou k dispozici.

#### **T-termínované**

Dobré je mít cíle časově ohraničené. V případě krátkodobých cílů školního preventivního programu je ohraničení rok.

Dlouhodobé cíle ŠPP jsou pouze základní, podrobně jsou rozpracovány v preventivní strategii školy, se kterou by měly korespondovat. Kromě toho také zohledňují všechny oblasti rizikového chování.

Krátkodobé cíle jsou pro školní preventivní program klíčové. Jsou tvořeny dle modelu SMART. Jsou řazeny podle priorit školy. Se stanovením priorit mohou pomoci při tvorbě pracovní skupiny, aby byla naplněna kritéria „akceptovatelný“.

K stanoveným cílům je třeba přiřadit opatření, jak budou naplněny, tedy konkrétní aktivity v oblasti prevence na daný školní rok.

### 3.5 Dokumentace

„Školní metodik prevence shromažďuje veškeré informace a zpětné vazby v průběhu MPP v daném období, eviduje výskyt rizikových forem chování a navržených opatření u jednotlivých žáků.“ (Miovský, 2012).

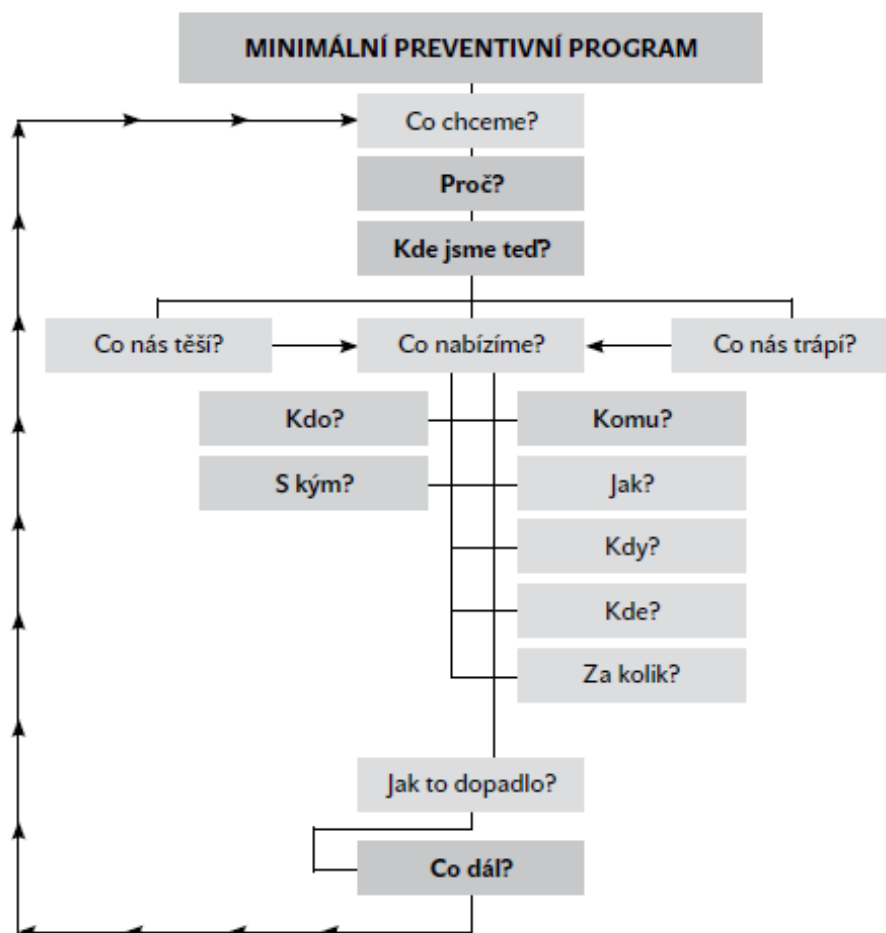
Školní metodik by měl mít mezi svými dokumenty: školní preventivní program, krizový plán, deník školního metodika, přípravy na metodická vedení učitelů, zápisy z jednání preventivního poradenského týmu, další evidence akcí s preventivní tematikou, výsledky anket, sociometrický průzkumů, SWOT analýzy v jednotlivých třídách, hodnocení a další podklady od třídních učitelů.

V roce 2015 jako jeden z výstupů projektu VYNSPI 2 byl Systém výkaznictví preventivních aktivit, který do praxe vešel díky NÚV a Klinice adiktologie. Je umístěn online na stránkách [www.preventivni-aktivita.cz](http://www.preventivni-aktivita.cz). Cílem tohoto online výkaznictví je sjednocení obsahu, sledování objemu a způsob realizovaných preventivních aktivit, zavedení jednotné podoby výkazu o preventivních aktivitách. Klade si za cíl, dát školám účinný nástroj k evaluaci preventivních aktivit na škole. Pro školy není povinné zadávat data do toho systému, ale podle vyhlášky č.197/2016, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, je standardní činností metodika prevence mimo jiné 4) Předávání informací a zpráv o realizovaných preventivních programech zákonným zástupcům, pedagogickým pracovníkům školy a školskému poradenskému pracovišti, 5) Vedení dokumentace, evidence a administrativa související se standardními činnostmi v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů a předávání informací o realizovaných preventivních programech školy pro potřeby zpracování analýz, statistik a krajských plánů prevence.

Školní metodik na základě dokumentace a podkladů od třídních učitelů dělá evaluaci školního preventivního programu, která by měla být součástí závěrečné školní zprávy a výroční zprávy o činnosti školy. Dokumentace ve formě online Systému výkaznictví díky svému propojení školního metodika prevence, metodika prevence při PPP, krajského metodika prevence až po MŠMT, shromažďuje data pro další tvorbu strategií a cílů v oblasti prevence na školách. Na úrovni školy by se mohlo jednat o dobrého pomocníka při tvoření školního preventivního programu na další školní rok a jeden ze způsobů, jak vyhodnotit naplnění nastavených cílů školy.

### **3.6 Monitoring, evaluace**

Analýza je základ pro tvorbu cílů a zařazování konkrétních aktivit do školního preventivního programu. Pro tvorbu školního preventivního programu vycházíme z analýzy výchozí situace, která je subjektivním pohledem školy na aktuální situaci.



Obrázek 3 Pomocné schéma pro monitoring před vytvořením ŠPP, Miovský et al. (2012)

Zapotřebí je zmapovat si vnitřní a vnější zdroje, provést monitoring a udělat si analýzu výchozí situace, která by měla být stručná a hodnotící. Na začátku mapování je dobré odpovědět si na otázky: Co chceme? Proč? Kde jsme teď? Obrázek č. 3 může při tvorbě školního preventivního programu pomoci. Pro monitoring využíváme informace od třídních učitelů. Dále využíváme evaluace z minulého roku, kde mohou být nápomocny data ze Systému výkaznictví. Jako další užitečné zdroje informací jsou: žáci, rodiče, pedagogové, škola jako celek. Jaké nástroje užívat u konkrétní skupiny může pomoci tabulka v příloze této práce (Příloha č. 1), která je zároveň přílohou Manuálu tvorby MPP od pražského centra primární prevence. Nástroje, které můžeme k analýze využívat je například metoda SWOT, standardizované dotazníky pro obecné skupiny, ale i pro rizikové.

Hodnocení kvality by mělo být hlavní součástí školního preventivního programu. Evaluace nám nehodnotí pouze průběh školního preventivního programu, ale slouží nám jako základní východisko pro tvorbu školního preventivního programu v dalším školním roce.

Hodnocení má dvě části kvantitativní a kvalitativní. Kvantitativní jsou především data, počty aktivit, žáci, které těmito aktivitami prošli, čas věnovaný aktivitám atd. V tom je nápomocný online Systém výkaznictví, který navrhuje, co je potřeba sledovat během provádění školního preventivního programu a školního roku celkově. Má 7 částí, které zodpovědná osoba vyplňuje (nejčastěji školní metodik prevence) - školní metodik, specifická prevence-preventivní témata obsažená v rámcovém vzdělávacím programu, specifická prevence-preventivní programy, nespecifická prevence, práce



s dalšími cílovými skupinami ve školním roce, specifická prevence-evidence typů a míry rizikového chování na škole ve školením roce, kvalitativní hodnocení školního roku.

Body evaluace:

- Získávání informací pro včasné odhalení rizik (monitoring)
- Volba způsobu uplatňování preventivních intervencí (plánování a vlastní realizace MPP).
- Hodnocení jejich účinnosti (vlastní evaluace s využitím monitorovacích modulů, případně dalších evaluačních nástrojů)
- Ověření předpokládané hypotézy (odráží definované cíle)

Hodnocení by nám mělo odpovědět, jestli jsme splnili stanovené cíle, jak úspěšné byly námi zvolené intervence, zda je budeme dále opakovat, jaké budou další cíle atd. Hodnocení probíhá prostřednictvím třídních učitelů, vedení školy, pedagogických i nepedagogických pracovníků. Výsledky jsou zveřejněny ve výroční zprávě školy a prezentovány místně, regionálně a celostátně. Úspěchy jsou výborné, ale i neúspěchy je potřeba brát v potaz a zahrnout tyto reálie do monitoringu a reagovat řešením v dalším roce např. v rámci nastavení cílů.

## **Praktická část**

## **4 Výzkum**

### **4.1 Cíl výzkumu**

Cílem výzkumu je popsat a analyzovat školní preventivní program na ZŠ Komenského v Náchodě. Zaměřuje se na složení preventivních aktivit zaměřené na nespecifickou část primární prevence, ale i specifickou. Přesně, kolik času je věnováno jednotlivým formám rizikového chování a jak se jim škola věnuje. Využívají služby externích poskytovatelů preventivních programů nebo je spíše zapojují do školního vzdělávacího programu. Zároveň se zajímá o rozdělení kompetencí v rámci prevence na škole, kdo má, co na starosti, kdo se podílí na řešení výskytu rizikového chování, kdo všechno se podílí na tvorbě školního preventivního programu a jakým způsobem. Výstupem by měla být mimo jiné mapa preventivních programů v regionu a doporučení úprav ve školním preventivním programu pro školu.

### **4.2 Výzkumné otázky**

Výzkumné otázky pro účel této práce jsou vydefinovány takto:

- 1) Jak nastavení na škole odpovídá složení ŠPP?
- 2) Jak jsou rozděleny kompetence? Kdo a co mají jednotliví účastníci na starosti?
- 3) Je rozložení prevence na škole odpovídající doporučené struktuře ŠPP?
- 4) Je věnováno dostatek prostoru prevenci jednotlivých forem rizikového chování?

### **4.3 Design výzkumu**

Metodou výzkumu je analýza již existujícího dokumentu školy. Jedná se o dokument školní preventivní program, který má na této konkrétní škole název Minimální preventivní program. Další využívanou metodou je polostrukturovaný rozhovor s ředitelem školy, speciálním pedagogem, výchovným poradcem, školním metodikem prevence a metodikem prevence při PPP. Propojením analýzy dokumentu a rozhovorů s tvůrci ŠPP by mělo být zamezeno chybné interpretaci záměrů s jakými byl školní preventivní dokument sestaven (Miovský, 2006). Na základě zvolených způsobů sběru dat se jedná o výzkum kvalitativní.

### **4.4 Metody sběru dat**

Data byla získána pomocí polostrukturovaného interview, který byl zachycen pomocí mobilního zařízení jako audio nahrávka. Pro rozhovor si autorka vytvořila jádro interview, v tomto případě otázky, které byly upřesněny doplňujícími otázkami. Jednotlivé rozhovory probíhaly po předchozí domluvě v přirozeném prostředí účastníků. Se speciálním pedagožkou, výchovnou poradkyní, ředitelem školy a školní metodičkou prevence na půdě školy, s metodikem prevence v PPP. Dále byly shromážděny a studovány dokumenty školy, ve kterých jsou data již vytvořená a fixovaná. Jedná se především o dokumenty Minimální preventivní program, výroční zprávy o činnosti školy, školní vzdělávací program.

### **4.5 Výzkumný soubor**

Hlavním výzkumným souborem byla ZŠ Komenského v Náchodě, její pracovníci podílející se na prevenci a dokumenty k prevenci. Výzkumný soubor byl vybrán metodou záměrným výběrem. Bylo

jednoznačné, že rozhovory je nutné provést s určitými pracovníky školy, kteří mají pozici speciální pedagog, výchovný poradce, školní metodik prevence, ředitel školy, metodik prevence. Vedle toho jsou výzkumným souborem shromážděné dokumenty.

## **4.6 Etické aspekty výzkumu**

Zahájení výzkumu na ZŠ Komenského v Náchodě bylo schváleno ředitelem školy na základě společné schůzky a e-mailové korespondence. Rozhovory byly nahrávány na nahrávací zařízení. S tímto byli všichni před začátkem rozhovoru seznámeni a souhlasili s nahráváním. Práce bude poskytnuta škole k nahlédnutí. Veškeré dokumenty, které jsem využívala k analýze, jsou volně dostupné z webových stránek školy.

## **4.7 Metody zpracování a analýza dat**

Jednotlivá interview jsou fixována pomocí audio záznamu, ze kterých je vytvořen přepis. Z webových stránek školy, byl stažen aktuální školní preventivní program, výroční zprávy, školní řád a školní vzdělávací program. Od ředitele školy byly získané starší verze školního preventivního programu. Jedná se o oficiální dokumenty, které musí mít škola zpracované a veřejně přístupné. Spadají pod hodnocení České školní inspekce. Tyto dokumenty byly pročteny a porovnány s návrhy struktur školního preventivního programu.

Jednotlivé rozhovory byly zpracovány do textové podoby, v rámci přepisování autorka udělala redukci textu prvního řádu. Proběhlo kódování pro jednodušší práci s daty. Autorka data analyzovala pomocí vytváření trsů a metodou vyhledávání a vyznačování vztahů, zvláště v oblasti kompetenci jednotlivých tvůrců ŠPP na škole.

Dokumenty školy byly analyzovány procesem utřídění, klasifikace a deskripce dat. Pomocí barvení textu byly vyznačeny v různých dokumentech školy stejná témata a ty porovnány s dokumenty MŠMT, odbornými doporučeními a legislativními předpisy.

## **5 Charakteristika ZŠ Komenského v Náchodě**

Základní škola Komenského v Náchodě je školou v centru města Náchoda. Poskytuje vzdělání od 1. do 9. třídy. Skládá se ze 4 neprovázaných budov. Hlavní budova, budova 5 minut vzdálená od hlavní, kde jsou žáci 1. tříd a část družiny, další budova naproti hlavní, kde jsou žáci 2. tříd a části družiny, a nakonec školní pozemky ve vzdálenější ulici (Českoskalická), které jsou dobře vybaveny a jsou využívány pro výuku botaniky, zoologie a pracovních činností. Škola je převážně bezbariérová. Pro trávení volného času je k dispozici zahrada, školní dvůr, vyhrazená učebna, bufet. Žákům jsou k dispozici šatny. V hlavní budově jsou odborné učebny např.: biologie, fyzika, hudební výchova, chemie, ICT, praktické vyučování, tělocvična, výtvarná výchova.

Žáci dojíždějí z blízkého i vzdáleného okolí. Počet žáků na škole byl k datu 30.6.2017 přesně 812 žáků, plus 4, kteří studují v zahraničí. Z tohoto počtu je 13 cizinců.

Ve školním roce 2016/2017 pracovalo na škole 58 pedagogických pracovníků (44 učitelů, 3 asistentky pedagoga, 1 výchovný poradce, 1 speciální pedagog, ředitel, 2 zástupci ředitele) a 30 nepedagogických pracovníků.

ZŠ Komenského má přehledné webové stránky [www.komenskehozsnochod.cz](http://www.komenskehozsnochod.cz), na kterých mají mimo jiné vložené dokumenty Minimální preventivní program pro aktuální školní rok, Školní řád, Malý školní řád, Školní vzdělávací program.

## **6 Sestavení Školního preventivního programu na ZŠ Komenského**

### **6.1 Struktura**

Školní preventivní program je prezentací složité intervence na škole, jedná se o program, který provází žáka od jeho vstupu do školy až po odchod ze školy, je tedy kontinuální a provází žáka celou dobu, co prochází základní školní docházkou (Miovský et al., 2012).

Struktura ŠPP je v tomto případě složena z pěti kapitol: Úvod, Vlastní program, Krizový plán, Doporučené postupy školy. Rozsah ŠPP je 26 stran.

Školní preventivní program je něco jako skládačka, kterou můžeme složit ze tří hlavních komponent. Programy zaměřené na rozvoj dovedností pro život a programy specificky zaměřené na jednotlivé formy rizikového chování, tyto dvě komponenty jsou zastřešeny konceptem „Bezpečné školy“, tedy souborem pravidel zvyšující bezpečnost dětí ve škole a na školních akcích.

V Úvodu ŠPP je stručně shrnuto, proč je program na škole tvořen a východiska, která škola zastává. Upozorňuje na „sociálně negativní jevy“ zmiňují i problematiku kyberšikana a potřebu se o nich s dětmi otevřeně bavit a informovat je. Vyzdvihují: „Úzkou spolupráci především s rodiči žáků, s PPP, s okresním protidrogovým koordinátorem a dalšími subjekty, které v této oblasti pracují.“

#### **6.1.1 Koncept bezpečné školy**

Jedná se o soubor pravidel, který zajišťuje bezpečnost žáků ve škole ve vztahu k rizikovým projevům. Součástí této koncepce mají být dokumenty, jako školní řád, ŠPP, Strategie školního poradenského pracoviště, krizové plány, bezpečnostní plány, nařízení ředitele. Tyto dokumenty by měly být transparentní a nejlépe srozumitelné. S jejich zněním by měli být seznámeni všichni „zúčastnění“, tedy žáci, rodiče a pedagogičtí pracovníci. Školní řád ZŠ Komenského, je volně přístupný na webových stránkách školy. Kromě toho, je vytvořen Malý školní řád, který je srozumitelnou formou Školního řádu a jsou v něm na 5 stránkách vypsány důležité články, jak pro žáky, tak rodiče, ale i učitele. ŠPP je na webových stránkách k nahlédnutí i s přílohami k Metodickému doporučení MŠMT k prevenci rizikového chování.

Na tvorbě Školního řádu a školních pravidel mají možnost se podílet rodiče skrze Školské rady (SRPDŠ), do které jsou voleni zástupci z řad rodičů a zákonných zástupců. Rodiče mají možnost individuálních pohovorů s učiteli. Ve školním roce byla obnovena činnost Žákovského parlamentu, který má za cíl zapojení žáků do chodu školy. Skládá se ze zástupců 4.-9. tříd. Podle Výroční zprávy se schází každý měsíc a své návrhy předkládá řediteli školy.

Školní vzdělávací program Základní školy Komenského v Náchodě má název „Škola je místem, kde žijí děti“. Ve ŠVP je výčet průřezových témat zapojených do výuky. Jedná se o: Osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, environmentální výchova, mediální výchova.

Součástí ŠPP je „Krizový plán boje proti šikanování“, součástí jsou i Doporučené postupy pro situace, které by mohly nastat v souvislosti s RCH.

Základem „bezpečné školy“ je rozhodně systém včasného varování, který může být naplněn např. nepřehlížením signálu RCH, důležitá je v tomto případě role třídního učitele a pořádání třídnických hodin, dozory na chodbách a v rizikových místech, screeniny.

ŠPP Komenského se školnímu prostředí věnuje. Škola chce po žáky vytvořit takové prostředí, aby se cítili příjemně a bezpečně. Považuje za důležité žáky vtáhnout do dění školy např.: podílem na výzdobě třídy, vytváření celkového prostředí ve škole, přenášet na žáky odpovědnost za chod a atmosféru ve třídním kolektivu. Škola se snaží zapojovat do této problematiky postupně všechny pedagogy a chce je v této oblasti vzdělávat. Není rozpracován plán vzdělávání pro pedagogy. Ve Výroční zprávě je výčet školení a vzdělávání, které učitelé absolvovali za konkrétní školní rok.

### **6.1.2 Dovednosti pro život**

Dovednostem pro život by měla být v rámci výuky na škole věnováno aspoň 30 hodin. Tyto dovednosti dělíme na dovednosti sebeovlivnění a sociální dovednosti.

Zařazení průřezových témat do ŠVP je k nahlédnutí v Příloze č. 2.

Dovednosti pro život jsou zařazeny do výuky ZŠ Komenského nejčastěji jako průřezová témata. Dovednosti sebeovlivnění jsou obsažena v tématu Osobnostní a sociální výchova hlavně v rámci podtémat:

- Rozvoj schopností poznávání.
- Sebepoznání a sebehodnocení.
- Seberegulace a sebeorganizace.
- Psychohygiena.
- Kreativita.

Tato podtémata jsou zařazena v 1. třídě v předmětu Člověk a jeho svět, v 8. ročníku v rámci předmětu Výchova etická, k občanství ke zdraví, ale i v rámci Fyziky, a to speciálně podtéma Rozvoj schopností a poznávání.

Sociální dovednosti jsou taktéž obsaženy v tématu Osobnostní a sociální výchova, ale i Multikulturní výchova, Mediální výchova.

Přesné rozpracování hodinové dotace čerpání dovedností pro život ve ŠVP není.

### **6.1.3 Jednotlivé formy RCH**

Doporučené rozvržení témat RCH tvůrcům ŠPP na škole nebylo známo.

Proto tabulka porovnává ŠVP Komenského a doporučené znalosti, jedná se o pokus získat přehled o zařazení jednotlivých témat rizikového chování do výuky a v jakém rozsahu se tak děje. Bohužel, přesná hodinová dotace není zpracována, proto je alespoň pro porovnání využito slovní hodnocení.

- Nic=téma se ve věkové skupině vůbec nevyskytuje
- Něco málo= některý z výstupu učebního plánu v ŠVP se tématu věnuje
- Hodně=téma je obsažené ve výstupech učebního plánu, ale ne v konkrétní věkové skupině
- Dostatečně

	<b>I.+II. tř.</b>	<b>III.+IV. tř.</b>	<b>V.+VI. tř.</b>	<b>VII.+VIII. +IX. tř.</b>	<b>Počet hodin/ celkem</b>
<b>Záškoláctví</b>	1/ něco málo	0/ dostatečně	1/ nic	0/ dostatečně	<b>2</b>
<b>Šikana/ agrese</b>	1/ dostatečně	3/ něco málo	3/ dostatečně	4/ dostatečně	<b>11</b>
<b>Rizikové sporty/ doprava</b>	1/hodně	2/ dostatečně	3/ hodně	2/ hodně	<b>8</b>
<b>Rasismus/ xenofobie</b>	0/ dostatečně	1/ dostatečně	1/ dostatečně	1/ hodně	<b>3</b>
<b>Sekty</b>	0/d ostatečně	1/ nic	1/ nic	1/ něco málo	<b>3</b>
<b>Sexuální rizikové chování</b>	0/ dostatečně	1/ nic	2/ dostatečně	4/ dostatečně	<b>7</b>
<b>Adiktologie</b>	2/ nic	2/ nic	4/ něco málo	2/ hodně	<b>10</b>
<b>Týrání, zneužívání</b>	1/ nic	1/ nic	1/ nic	1/ něco málo	<b>4</b>
<b>Poruchy příjmu potravy</b>	0/ nic	2/ nic	4/ něco málo	2/ hodně	<b>8</b>
<b>Počet hodin celkem</b>	<b>6/něco málo</b>	<b>13/něco málo</b>	<b>20</b>	<b>17</b>	<b>56 hodin</b>

Obrázek 4 Přehled, kolik hodin je věnováno na ZŠ Komenského prevenci RCH v porovnání s hodinovou dotací od Miovský et al. (2012)

Na 1. stupni se jednotlivá riziková chování v rámci výuky objevují v předmětu Člověk a jeho svět, který je určen pro žáky 1.-5. tříd. Tento předmět mimo jiné, upevňuje preventivní chování žáků. V rámci toho předmětu se žáci účastní dopravní soutěže a různých dalších výukových programů a besed. Na 2. stupni v rámci předmětu Výchovy k občanství, etiky a ke zdraví některá specifická témata rizikového chování vyskytují. Na tyto předměty upozornili v rozhovorech členové školního poradenského pracoviště, školní metodik prevence a ředitel školy.

Na základě ŠVP se v rámci předmětu Člověk a jeho svět vyskytuje v 1. ročníku převážně téma spojené s **Rizikovým chováním v dopravě a při sportu**, kdy toto téma převažuje nad ostatními. Stejně, tak je to ve 2. ročníku. Můžeme zde mluvit v rámci orientace ve školním prostředí i o prevenci **Záškoláctví**. V ŠVP je uvedeno: „V rámci osobní bezpečnosti při setkání s někým neznámým, zvládne požádat o pomoc pro sebe či ostatní.“ v porovnání s tabulkou znalostí a kompetencí Miovský et al. (2012) je na ZŠ Komenského zařazena i prevence **Šikany a agrese** v 1. ročníku.

Výstupy pro 3. ročník v předmětu Člověk a jeho svět v rámci ŠVP, obsahují tato témata-**šikana a agrese, rasismus a xenofobie, rizikové chování v dopravě a při sportu**. Prevence rizikového chování v dopravě a při sportu je zastoupena ve velkém. Ve 4. ročníku se prolínají výstupy do prevence **šikana/agrese s rasismem a xenofobii**. Výstupy obsahují hodně rozlišování základních



principů slušného chování, schopnost upozornit na netolerovatelné chování, řešení problémů nenásilným způsobem, respektování druhých lidí a jejich odlišností a názorů.

Předmět Člověk a jeho svět se výstupy v 5. ročníku shodují s tématy prevence jednotlivých forem RCH: **bezpečné chování při sportu a v dopravě, sexuální rizikové chování, adiktologie, poruchy příjmu potravy**. Tématu prevence **šikany a agrese** je hodně věnováno v 6. ročníku, s těmito ročníky pracuje školní poradenské pracoviště, jedou na seznamovací pobyt, kde se interaktivní formou věnují aktivitám zaměřující se na prevenci **šikany a agrese** a upevňování vztahů v novém třídním kolektivu. Tento ročník (6.ročník) se nachází již na 2.stupni, a tak se témata RCH přesouvají do jiného předmětu VOZ (Výchova etická, k občanství a ke zdraví). (viz. ŠPP) V 6. ročníku v rámci VOZ jsou, kromě prevence šikany a agrese, také **prevence rasismu a xenofobie**, respektive se výstupy v ŠVP shodují s doporučenými znalostmi v tomto tématu v této věkové skupině. Čas je v těchto hodinách v tomto ročníku věnován tématu prevence **rizikového chování v dopravě a při sportu**, a to hlavně v rámci učiva dopravní výchovy, první pomoci a bezpečnosti. **Prevenci poruch příjmu potravy** je v 6. ročníku nevěnována téměř žádná pozornost až na výstup, kdy by si měli umět žáci sestavit režim dne.

Další věková skupina jsou 7.,8. a 9.ročník. Až v 7. ročníku se ŠVP věnuje prevenci **poruch příjmu potravy**, kde se již vyskytují výstupy shodné s doporučenými znalostmi v této oblasti. Nejenom tyto oblasti prevence rizikového chování, ale také prevence **rasismu a xenofobie, šikana a agrese, rizikové chování v dopravě a při sportu, rizikové sexuální chování**. Pouze zmínkou se dotýká tématu prevence **týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte** a stejně tak okrajově prevence **rizik spojených s působením sekt**. Další ročník (8. ročník) je plný výstupu, v oblasti prevence **šikany a agrese**, a hlavně prevence **rizikového sexuální chování, prevence adiktologie**-tedy užívání návykových látek. V 9. ročníku se pak objevuje prevence v oblasti **dopravy a sportu a šikana a agrese**.

Škola ve svém ŠPP zmiňuje spolupráci z dalšími institucemi, které do školy přichází dělat besedy a osvětové akce, není zřejmé, s jakým zaměřením a k jakému tématu. Součástí Špp je seznam učebních materiálů a videokazet.

Výroční zpráva 2016/2017: „V průběhu roku proběhlo v rámci hodin Výchovy k občanství a zdraví několik besed s pracovníky Policie ČR, Městské Policie, SVP Kompas a PPP na různá témata spadající do boje proti negativním jevům.“ Akce jsou v rámci Výroční zprávy vždy vypsány datově u jednotlivé třídy, kde proběhly. ŠPP neobsahuje přesný popis preventivních aktivit zaměřených na jednotlivé formy RCH, pouze spolupracující externí instituce. Podle názvu jsou vypsány akce z Výroční zprávy za školní rok 2016/2017, které se nejspíš věnovaly svým obsahem prevenci jednotlivých forem rizikového chování.

1. Dopravní hřiště-Jezdíme bezpečně
2. Výukový pořad „Zdravá výživa“, výukový pořad „Zdravé ovoce“
3. Beseda s Policií ČR-bezpečí na sociálních sítích
4. Beseda s Policií ČR-dopravní tematika
5. NIC
6. „Na prahu mužnost“-chlapci, „Čas proměn“-dívky, Policie ČR-dopravní výchova
7. Základy trestní odpovědnosti-MěÚ Náchod, Probační a mediační služba
8. Beseda s gynekoložkou-Oblastní nemocnice Náchod, HIV a AIDS-studentky zdravotnické školy v Trutnově

6.-8. ročníky- „Kamarády si už vybírám“.

## **6.2 Zdroje ZŠ Komenského v Náchodě**

### **6.2.1 Vnější zdroje školy**

ŠMP využívá jako vnější zdroj přílohy Metodického doporučení, které jsou k dispozici na webových stránkách školy jako přílohy k ŠPP. Má širokou síť institucí, se kterými mohou spolupracovat.

- Pedagogicko-psychologická poradna
- Krizové centrum ARCHA
- Středisko výchovné péče KOMPAS
- Sociální kurátoři
- Okresní protidrogový koordinátor
- Policie ČR

Volnočasové aktivity mají často v rámci školy, ale vzhledem k umístění školy, žáci využívají blízký DDM Děčko, Základní uměleckou školu a jiné zájmové aktivity, které jsou v regionu k dispozici. V ŠPP jsou spíše volnočasové aktivity a kroužky pořádané školou.

### **6.2.2 Vnitřní zdroje školy**

Jedná se o charakteristiku školy, aby bylo jasné v rámci monitoringu, na co je potřeba se zaměřit. Základní škola Komenského v Náchodě charakterizuje svou školu v rámci ŠVP a ve výroční zprávě popisuje taktéž školu. V rámci samotného ŠPP škola charakterizována není. ŠPP mapuje vnitřní zdroje, v kapitole 3.1. Koordinace preventivních aktivit, především v něm zmiňuje jména koordinátorů: školní metodik prevence nežádoucích jevů, speciální pedagog, výchovný poradce, také docházející psycholog na školu. Chybí kontakty na preventivní tým.

Vedle toho je v ŠPP kapitola 3.5. Učební materiály, videokazety. V Krizovém plánu Boje proti šikanování je v IX. Kapitole: Kde hledat pomoc, zmíněna schránka důvěry na škole, z ŠPP není zřejmé kde zmiňovanou schránku můžeme najít, další odkazy na internetové stránky a Linku bezpečí (LB), kde je odkázáno na číslo 0606 55555, v současné chvíli je aktuální číslo LP 116 111.

## **6.3 Krizový plán**

ZŠ Komenského má v rámci ŠPP vypracovaný Krizový plán programu boje proti šikanování, kde je k dohledání: Co je šikana, Zrod a vývojové stupně šikany, Pádné důvody k vyšetřování šikany, krizový plán, jak postupovat, postup při vyšetřování šikanování, první pomoc rodičů, trest agresorů a výchovné opatření, kde hledat pomoc. Jedná se o podrobné popsání problematiky i s doporučenou literaturou pro pedagogy. Pro pedagogy se jedná o strukturované podání informací k šikaně. Považují za důležité vypíchnout část: Krizový plán, jak postupovat. Postup je napsán v bodech, u každého bodu je souvislý text s vysvětlením pro pedagoga. Nejsou zde přesné odkazy, telefonní čísla nebo jména osob. Pro zachycení alarmujících signálů šikanování je ke krizovému plánu přiložen anonymní dotazník s přehledem otázek, jako pomoc učitelům při podezření výskytu šikany.

Tresty agresorů jsou ukotveny ve Školní řádě, kde se ve ŠPP říká, že se jedná o „porušení školního řádu zvlášť hrubým způsobem“. Ve Školní řádu je to:

kapitola 4. Pravidla pro udělování kázeňských opatření

- c) mezi zaviněná závažná porušení školní řádu patří:  
omezování osobní svobody jiných osob a jakékoliv chování vedoucí k šikaně.

V kapitole Kde hledat pomoc se nachází odkaz na číslo Linky bezpečí, které je chybné. Kromě toho jsou zde odkazy na webové stránky:

[www.e-bezpeci.cz](http://www.e-bezpeci.cz)

[www.internethelpline.cz](http://www.internethelpline.cz)

[www.minimalizacesikany.cz](http://www.minimalizacesikany.cz)

[www.ippp.cz](http://www.ippp.cz)

Jako jedno z řešení, je i schránka důvěry na škole, není zde popsáno, kde se schránka důvěry ve škole nachází.

Pokyny se shodují s Metodickým doporučením ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních z r. 2016.

Součástí krizové plánu jsou Doporučené postupy v případech:

Konsumace tabákových výrobků ve škole

Konsumace alkoholu ve škole

Nález alkoholu ve škole

Konsumace omamných a psychotropních látek (OPL)

Distribuce OPL ve škole

Nález OPL v prostorách školy

Nález OPL u některého žáka

Podezření, že některý žák má OPL u sebe

Krádež nahlášena žákem

Vandalismus

Postupy v těchto situacích jsou popsány v bodech. Tučně jsou vyznačeny důležité věci, na první pohled zaujmou. Jsou stanoveny, kdo a co dělá v konkrétním případě a situaci. Chybí přesné odkazy, které by mohly pomoci v případě, že učitel je v prvotním šoku, že se některá z těchto forem rizikového chování v jeho blízkosti vyskytla. Jedním z bodů je, aby „Třídní učitel nebo vedení školy vyvodí kázeňské opatření v souladu se Školním řádem.“ Všechno toto rizikové chování je ošetřeno ve Školním řádě, pro rychlou orientaci, by učiteli pomohl přesný odkaz.

Na závěr Krizového plánu: „Všechny výše uvedené postupy jsou v souladu s Metodickým pokynem MŠMT ČR č.j.: 20006/2007-51 ze dne 16.října 2007.“ V současné době je aktuální Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28) s aktualizovanými přílohami ze dne 20.12. 2017 (přílohy: Kyberšikana, Vandalismus, Záškoláctví).

## 6.4 Cíle ŠPP

Cíle ŠPP ZŠ Komenského jsou popsány v kapitole 2. Cíl. Popisuje se zde cíl celého programu, který má být dlouhodobým, komplexním primárním působením na děti. Důraz chce škola klást na informovanost žáků v hodinách Výchovy k občanství a zdraví přírodopisu a chemie. Zaměřují se na nabídku volnočasových aktivit. Jedním z cílů je aktivní zapojení celého pedagogického sboru do realizace programu v hodinách. ZŠ Komenského si vytyčuje za cíl vychovávat děti se zdravým sebevědomím, správným sebehodnocením, děti, které si budou vážit svého zdraví, které budou umět řešit své problémy bez pomoci návykových látek. Součástí této kapitoly je popsání metod, kterými těchto cílů bude dosaženo: aktivní sociální učení, individuální přístup k žákům, hodiny vhodných předmětů, hodiny třídnické a společně strávený čas na školách v přírodě, lyžařských kurzech, sportovních kurzech, školních výletech a exkurzích.

V závěru ŠPP před Krizovým plánem jsou vytyčeny konkrétní úkoly do školního roku 2016-2017, ty jsou rozděleny na dlouhodobé a úkoly pro školní rok 2016-2017. Mezi **dlouhodobými úkoly má ZŠ Komenského:**

- v pedagogickém sboru vytypovat vhodné kandidáty na funkci třídního učitele
- takto vytypovaným učitelům umožnit komplexní školení zaměřené především na problematiku šikany a vytváření dobrých mezilidských vztahů v kolektivu
- zastavit vzrůstající počet negativních jevů, kterých stále přibývá
- velkou pozornost věnovat spolupráci s rodiči, zvýšit množství netradičních akcí pro rodiče, lépe komunikovat s rodiči problémových žáků
- velkou pozornost věnovat začlenění dětí z národnostních menšin (především Romů) do třídních kolektivů tak, aby nedocházelo k oboustranné intoleranci a nepochopení.
- využívat nové formy výuky, snažit se, aby děti byly otevřenější a přístupnější komunikaci
- zapojit děti do udržování, případně zlepšování prostředí tříd i celé školy
- průběžně doplňovat materiály do knihoven, školní videotéky
- využívat všech příležitostí k šíření osvěty a boje proti negativním jevům

### **Konkrétní úkoly pro školní rok 2016-2017:**

- na webových stránkách školy zveřejňovat základní informace pro spolupráci s rodiči v oblasti odkrývání šikany a dalších negativních jevů
- pokračovat a rozšiřovat všechny mimoškolní aktivity a kroužky
- zorganizovat školy v přírodě, sportovní kurzy, lyžařské kurzy, branně turistický kurz, exkurze, školní výlety.
- zúčastnit se letního Sommercampu
- uspořádat tradiční školní akce (turnaj ve florbalu, sportovní den, soutěž o „Nejvšestrannějšího atleta školy“, školní akademie I. a II. stupně atd.)
- při schůzkách SRPDŠ pravidelně pracovat s rodiči a rozvíjet spolupráci s nimi tak, aby doma byli ke svému dítěti vnímavější a případná podezření ihned ohlásili do školy, především v oblasti šikany
- spolupracovat s Městkou knihovnou v Náchodě
- využívat služeb školního psychologa, který s naší školou externě spolupracuje
- znovu se zapojit do projektu „Panenka pro UNICEF“ a „Děky z lásky“
- uspořádat exkurzi do polské Osvětimi

Úkoly ve ŠPP pro rok 2017-2018 jsou formulovány stejně. Ve Školních programech na minulé školní roky tomu není jinak. Cíle se tedy každý rok „kopírují“. Úkoly neodrážejí cíle, které mají být naplněny v rámci jednotlivé oblasti rizikového chování. Zaměřují se především na uskutečněné akce a spolupráce s dalšími institucemi. Cíle nejsou zcela specifické a nejsou rozpracovány. Těžko se tedy určuje měřitelnost cílů. Jsou ale celkem realistické a splnitelné, protože svou obecností dávají možnost k různému naplnění.

Podle Výroční zprávy za rok 2016-2017 se všechny akce naplánované v rámci úkolů uskutečnily, spolupráce s ostatními institucemi také. Jediné, o čem se vyhodnocení ve Výroční zprávě školy nevěnuje je pravidelná práce s rodiči v rámci SRPDŠ (Sdružení rodičů?). Při řešení konkrétních problémů je ve výroční zprávě zmíněn odstavec Nevhodné chování rodičů. Co se týče vyhodnocení oblastí rizikového chování, je ve Výroční zprávě poukázáno na Alkohol a cigarety, Šikana, Kyberšikana, Krádeže, Ničení školního majetku, Týrání zvířat. „V rámci hodin Výchovy k občanství a zdraví proběhlo několik besed s pracovníky Policie ČR, Kompas a PPP na různá témata spadající do boje proti negativním jevům“. Není zřejmé, na jaké téma a jak besedy probíhaly.

## 6.5 Terminologie

Pojmy, které jsou v programu používány jsou zastaralé. Celý program se jmenuje Minimální preventivní program, který zpracoval školní metodik prevence sociálně-patologických jevů. Jak již byl popsáno v teoretické části, v současné době se terminologie mění a Minimálně preventivní program by se měl nazývat Školní preventivní program, protože se nejedná pouze o minimum v prevenci, ale o komplexní pojetí prevence na škole. Rizikové chování je v programu této školy pojmenováváno, jako sociálně-patologické nebo také negativní jevy. Tento pojem je používán i v hodnocení programu v rámci Výroční zprávy. Už strategie prevence byla pro období 2009-2012 přejmenována na Strategii prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže.

Dalším pojmem, který je v programu využíván je „omamné a psychotropní látky“. Tento pojem se již nepoužívá. Metodické doporučení k prevenci rizikového chování již využívá pojem Návykové látky, stejně tak zákony, které vymezují legislativu v této problematice.

## 7 Tvůrci ŠPP na ZŠ Komenského

### 7.1 Ředitel

Nový ředitel na ZŠ Komenského je ve funkci od září 2016. Dříve působil, jako školní metodik prevence. Chce, aby se děti cítili ve škole bezpečně a považuje to za velmi důležité v rámci prevence. Prevenci rizikového chování pokrývají v rámci předmětů, a to především VOZ, kde se spojují s výukou i besedy a přednášky. S pozvanými externisty komunikují vedoucí předmětové komise VOZ. V prevenci dávají jako škola důraz na volnočasové aktivity, chtějí pro žáky zajímavou náplň volného času. Kontakt s oblastním metodikem prevence při PPP probíhá 1x ročně, kdy svolává schůzku školních metodiků prevence. O prevenci se na škole stará Školní metodik prevence. Specializační vzdělání pro školního metodika prevence není prioritou. „Nemá (ŠMP) specializační vzdělání z důvodu nezajímavých podmínek pro uchazeče-velká časová zátěž při studiu, velké finanční prostředky na studium, malé finanční ohodnocení po studiu.“ Ostatní pedagogové jsou se ŠPP seznamováni na pravidelných pracovních poradách a prostřednictvím informačního školního portálu Edookit.

### 7.2 Školní metodik prevence

Na ZŠ Komenského tuto funkci zastává od začátku školního roku 2016-2017 nová osoba. Tuto funkci přebrala po současném řediteli školy, který byl v této funkci cca 10 let. Sídli ve sborovně 2. stupně v hlavní budově školy.

„Jak jsem tu funkci teprve přebrala, tak to konzultuji s panem ředitelem, který to dělal deset let přede mnou, tak to koordinujeme, takže ty postupy nemám ještě úplně zaběhané.“

Na škole hlídá šikanu a aby děti neužívali alkohol a drogy. Nahlíží do ŠPP, který na začátku roku sestavuje, v letošním roce ještě za pomoci bývalého školníka metodika prevence. Vybírá externisty, kteří pozvou do školy, v případě, že je o nabídku zájem předá kontakt dále „občankářům“. Ti to pak zapojují do výuky VOZ (Výuka k občanství a ke zdraví). Jednotlivá témata rizikového chování jsou zapojena ve výukovém plánu tohoto předmětu. Probíhá tu téma přednášek kyberšikana, šikana, kouření. Za školním metodikem prevence se chodí radit třídní učitelé s různými vzniklými situacemi. ŠMP zaznamenává do svých desek určených k zaznamenávání výskytu nežádoucích jevů. O Systém online výkaznictví ŠMP nepřemýšlí, nemá o něm žádné informace. Školní metodik prevence se v nové pozici ŠMP necítí ještě příliš zaběhle. Zatím přemýšlí pouze o jednorázových přednáškách v Praze a poté bude teprve přemýšlet o Specializačním studiu pro školní metodiky prevence. Na řešení prevence na škole se prý podílí všichni.

Spolupracuje se školním poradenským pracovištěm se kterým se scházejí každé první pondělí v měsíci. Prevence na škole prý funguje dobře, což potvrdila další přítomná učitelka ve sborovně, slovy: „Funguje skvěle, jen k těm dětem nám nedávají návod k použití.“

Specifika školy jsou podle ŠMP, velikost školy a kontakt starších dětí s mladšími, což se snaží podchytit projektovými dny, při kterých se mezi sebou seznámí a spolupracují na společných věcech.

Rozhovor probíhal na konci školního roku 2016-2017, takže ŠMP čekalo první hodnocení školní preventivního programu, letošní rok hodnotí celkem bezproblémově. „Budeme ho teprve hodnotit, ale z mého pohledu letošní rok byl poměrně bezproblémový. Bylo asi šest sedm případů. 2x alkohol,

3xcigarety a dva náznaky šikany, která se vlastně neprokázala. Takže na počet dětí a ten rok jsem měla docela štěstí.“

## **7.3 Školní poradenské pracoviště**

### **7.3.1 Výchovný poradce**

Tato pozice je na ZŠ Komenského obsazeno a nekumuluje se s žádnou z dalších funkcí na škole, krom vyučování. Na škole je na plný úvazek a současně je pedagogem na „dílňách“, které probíhají na školních pozemkách. K dispozici má vlastní místnost vhodnou pro konzultace se žáky nebo rodiči a pro ukládání dokumentace. Svoji náplň shrnula takto: „Kariérové poradenství a výchovné problémy, tzn. neomluvená absence, sestavení individuálních plánů, pohovory s rodiči a potom samozřejmě integrace, to všechno s inkluzí na druhém stupni.“ Za důležitou považuje spolupráci se speciálním pedagogem. „Já mám druhý stupeň, protože máme vlastně na plný úvazek speciálního pedagoga, který si prakticky vede evidenci o prvním stupni aj. Samozřejmě ta má dohled nad prvním i druhým stupněm. Protože ona provádí vyšetření, ale potom ten přímý dopad sestavení individuálů, plánů podpor, to provádíme spolu a každá si pak vykonáváme administrativní dohled nad tím svým stupněm. Jinak by to ani při tom počtu dětí nešlo.“ Kromě toho zakládá dokumentaci k veškerým jednáním s dětmi či rodiči, zároveň doplňuje i postřehy kolegů učitelů, jak se dítě projevuje při výuce a obecně ve školním životě. Je v kontaktu přímo se sociálními kurátory dětí, které jsou pod dohledem OSPODu a spolupracuje s nimi. V případě problému se obrací na speciálního pedagoga v případě individuálních vzdělávacích plánů, na školního psychologa pro další konzultaci, jak se dítě „jeví“, na vedení v organizačních věcech, na SVP KOMPAS v případě, že se potřebuje zeptat na jednotlivé dítě a jeho aktivitu v tomto zařízení, také na OSPOD.

ŠPP musí konzultovat a jako školní poradenské centrum ho doplňují. Významné pro ni v oblasti prevence, jako výchovného poradce, je práce s třídními kolektivy v šestých třídách, dále vedle toho zmínila kariérové poradenství v osmé a deváté třídě. Šesté třídy považuje za skupiny ohrožené rizikovým chováním asi nejvíce a pak také třídy, kde se objevují xenofobní nálady. V době rozhovoru byla ještě velice intenzivní spolupráce se školním psychologem, a to v rámci pondělních schůzek školního poradenského centra. Se školním metodikem prevence se setkávají na výchovné komisi každý měsíc a v případě potřeby individuálně konzultují ve sborovně. Jako výchovný poradce úzce spolupracuje také s externími organizacemi ARCHA a KOMPAS v rámci informací o práci se žáky. Další externisté, kteří na škole působí v rámci prevence, znají spíše „občankáři“. Z dob, kdy byla sama třídní si pamatuje Polici ČR s tématem trestné činnosti mladistvých, přednášky o drogách a „nějaké paní ze sociálky“. Školní psycholog se věnuje vztahům v šestých třídách. Jako specifika a rizika škola považuje velikost školy „Jsme velká škola a tím pádem máme velký počet žáků ve třídách. Což hlavně znamená určitou anonymitu těch dětí.“

ŠPP má při ruce a nahlíží do něho v případě, že se k ní obrací třídní učitelé pro radu, jako vodítko pro případ, aby se nikdo nepřeskočil a nevynechal. Vyhodnocení probíhá hlavně v rámci pedagogický rad, kde se vyskytne „přehledka nápadů“ a podle toho vznikají dodatky ke Školnímu řádu atd. Školnímu metodikovi prevence poskytuje podklady pro vyhodnocení ŠPP. On sám už pak vytvoří zprávu do Výroční zprávy za konkrétní rok.

Bezpečná škola je pro výchovnou poradkyni na škole ZŠ Komenského naplněna pojmy: „Důvěra, respektování, spravedlnost, nenapadání, pevný řád a pevné hranice ve kterých děti vědí, jak se přesně pohybovat. Důslednost. Hlavně pravidla dodržované všema, s dopadem na všechny.“

Na webových stránkách z odkazu školní poradenské centrum – výchovný poradce jsou k dispozici konzultační hodiny:

PONDĚLÍ 8.00h – 9.00h, 13.00h – 14.30h, Případně po telefonické domluvě

### 7.3.2 Speciální pedagog

Funkce speciálního pedagoga je obsazena plným úvazkem. Speciální pedagog působí na této škole od roku 2005, kdy byla díky projektu pode slov speciální pedagožky „školena na pozici speciálního pedagoga“. Na škole zastává funkci koordinátora inkluze a dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Na starosti má 33 integrovaných žáků a dalších asi 20-30 žáků, kteří jsou na plánech podpory. Školní metodik prevence konzultuje se školním poradenským pracovištěm ŠPP. ŠPP má stále při ruce a v případech potřeby do něho nahlíží. V hlavní budově v ulici Komenského má k dispozici svou místnost, kde probíhal i rozhovor. Vedle dveří pracoviště je umístěna schránka důvěry, kterou vybírá speciální pedagog. Jezdí na seznamovací pobyty šestých tříd společně se školním psychologem a třídním učitelem. Také v šestých třídách dělá sociometrii.

Spolupracuje intenzivně s ostatními tvůrci ŠPP. Každé pondělí probíhají schůzky Školní poradenského pracoviště-speciální pedagog, výchovný poradce, školní psycholog (pozice není v současné době obsazena). Jednou za měsíc probíhá výchovná komise, kde je přítomen i školní metodik prevence a vedení školy.

V době, kdy probíhal rozhovor byla na škole na částečný úvazek školní psycholožka. Speciální pedagožka se v rozhovoru hodně na tuto pozici obrací se žáky s výchovnými problémy.

Považuje za důležité práci třídních učitelů v šestých třídách, kdy se v této škole, jako spádové, vytváří nové kolektivy na základě nového přílivu žáků z ostatních menších škol. Ty mají podle jejích slov k dispozici ŠPP v každém kabinetu na škole.

Problematiku jednotlivých forem rizikového chování mají na starosti „občankáři“, kteří v rámci předmětu VOZ (Výchova etická, občanství a ke zdraví), třeba i téma závislosti. Speciální pedagožka považuje Náchod za specifický právě svou blízkou polohou k polským hranicím a rozšířenou distribucí drog, sama ale říká, že se o současnou situaci tolik nezajímá a přehled o ni nemá. „Občankáři“ mají přehled o externistech, kteří chodí do školy, sama si vzpomíná na přednášku o kyberšikaně pro rodiče, ale i žáky prvního i druhého stupně. Skupina ohrožena rizikovým chováním jsou „dětí ze sociálně slabších rodin“.

ŠPP vždy vyhodnocovali se současným ředitelem, který býval dříve školním metodikem prevence. V době rozhovoru ještě nebyl Minimální preventivní program pro rok 2016-2017 vyhodnocen, proto neproběhlo přesné vyjádření k tomuto okruhu.

Na webových stránkách školy jsou konzultační hodiny speciálního pedagoga:

Po 8:00 – 9:30 14:00 – 14:45

Út 8:00 – 9:30 12:45 – 13:45

St 8:00 – 9:30 13:00 – 14:30

Pá 8:00 – 8:45 13:00 – 14:00



### **7.3.3 Školní psycholog**

Školní psycholožka byla do školního roku 2016-2017 společná pro více škol v Náchodě a sídlil na Městském úřadě Náchod, do jednotlivých škol docházela v určité dny v týdnu. Od školního roku 2016-2017 získala ZŠ Komenského prostředky na školního psychologa na plný úvazek. Pozice byla obsazena. Školní psycholožka, která byla vybrána, se školou spolupracovala už delší dobu. Od začátku května 2017 nastoupila na plný úvazek. Při rozhovoru se školním metodikem prevence, který probíhal v červnu, už ukončila pracovní poměr na ZŠ Komenského. Vedení školy by rádo tuto pozici obsadilo, protože považuje za důležité mít pro tak velkou školu vlastního školního psychologa. Na MěÚ Náchod je k dispozici školský psycholog.

### **7.4 Třídní učitel**

S třídními učiteli bohužel neproběhl rozhovor. Na škole Komenského jsou, ale důležitým článkem v prevenci. Jezdí s dětmi na všechny školní výlety a akce, kterých je na ZŠ Komenského velké množství. Mimo to i v šesté třídě na seznamovací pobyt spolu se speciálním pedagogem a školním psychologem.

Speciální pedagog si je jistý, že jednou z forem předcházení rizik je trávení času učitele a třídy např. o přestávkách. Třídního učitele, také považuje za někoho, koho děti na tak velké škole znají a může pro ně být spojkou mezi další pomocí, právě na základě toho, že mu důvěřují. Třídní učitel předává informace o schránce důvěry.

Podle výchovného poradce má třídní učitel přehled o akcích, které v jeho třídě mají proběhnout. Zastává názor, že třídní se mají velké zázemí pomoci pro řešení krizových situací ve školním psychologovi, výchovném poradci, speciálním pedagogovi a také ve vedení školy.

### **7.5 Ostatní pedagogové**

Během rozhovorů s jednotlivými osobami podílejícími se na prevenci na škole Komenského, se vždy narazilo na pedagogy, kteří učí předmět VOZ, který podle všech dotázaných obsáhne všechna témata rizikového chování. „Občankáři“ mají také přehled o besedách, které probíhají v rámci prevence na škole a sami si je koordinují s posvěcením školního metodika prevence a vedení.

### **7.6 Metodik prevence při PPP**

Proběhla schůzka s metodikem prevence při PPP. Má plný úvazek na tuto pozici. Ve funkci je od roku 2016. Na setkání školních metodiků prevence dle metodika prevence nebyl přítomen školní metodik ze ZŠ Komenského. Do Systému výkaznictví nebyla vložena žádná data. Na zakázku vytvoří metodik prevence preventivní program pro školu, rodiče či pedagogy. Na základě informací od všech škol v náhodském okrese vytváří Mapu služeb v regionu. Výtku k ŠPP při zběžném zhlédnutí měl především na Krizový plán, který by podle něho byl dobrý ve grafickém zpracování.

## **8 Dokumentace**

Do dokumentace na škole nebylo nahlédnuto. ŠMP se v rozhovoru vyjádřila: „Máme desky, kde se to zapisuje.“

V programu online Systému výkaznictví nebyl od školy žádný záznam. O tomto systému neměl ŠMP žádné povědomí.

Školní poradenské pracoviště si vede vlastní dokumentaci oddělenou od ŠMP. Podklady k vyhodnocení předávají ŠMP.

## **9      Evaluace ŠPP**

Výsledky evaluace ŠPP za konkrétní školní rok vychází ve Výroční zprávě ZŠ Komenského. Jedná se o část Údaje o prevenci sociálně patologických jevů, kde je k nahlédnutí seznam realizovaných cílů za daný školní rok a které konkrétní problémy byly na škole řešeny. V části hodnocení aktivity Výchovného poradce je výčet „sociálně patologických jevů“ které bylo třeba řešit. Hodnocení ŠPP jinak probíhá v rámci pedagogických, kde probíhá základní monitoring a sběr dat od třídních učitelů.

## 10 Diskuze

Na základě analýzy ŠPP, má tento preventivní program všechny potřebné formální náležitosti dle Metodického doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování. Dokument je vytvářen na jeden školní rok, zpracovává ho školní metodik prevence, hodnocení dokumentu je součástí výroční zprávy o činnosti školy. Je to velmi krátký dokument, který není příliš rozpracovaný. Jedná se již o strukturu celého ŠPP, kdy je velký prostor věnován seznamu knih a videokazet k tématice „sociálně-patologických jevů“. Tento prostor by mohl být naopak věnován rozpracování cílů a strategie prevence na škole. Cíle se už několik let opakují a není zřejmé, jak moc jsou naplňovány a naopak. Nejsou určeny ukazatele, kterými by se dalo měřit naplnění cílů. Tedy aktivity, kterými budou cíle naplněny. Doporučení MŠMT primární prevenci rizikového chování říká, že škola by měla v rámci školní preventivní strategie mít stanovenou dlouhodobou představu o prevenci na škole, kde se definují jasné krátkodobé a dlouhodobé cíle, které jsou plánovány dle modelu SMART (Miovský et. al., 2015), jež je také více popsán v teoretické části této práce. S tvorbou cílů může pomoci oblastní metodik prevence v příslušné PPP, kde jsou často na internetu k nahlédnutí manuály k správné a efektivní tvorbě cílů a celého programu. Například Pražské centrum primární prevence vytvořilo přehledný dokument s názvem Manuál pro tvorbu minimálního preventivního programu, kde je součástí příloha obsahující připravenou tabulku pro školního metodika k vyplnění pro správné nastavení cílů. Také PPP v Náchodě má na webových stránkách ke stažení Manuál pro tvorbu minimálně preventivního programu, kde je praktický postup pro zpracování cílů u jednotlivých forem rizikového chování a určení ukazatelů naplnění cílů.

Školní metodik prevence, který by měl mít prevenci ve škole na starosti je ve funkci krátkou dobu. To je vhodné východisko k přemýšlení o Specializačním studiu pro školního metodika prevence. Obnovily by se tím nové poznatky v oblasti prevence, které by mohly přispět ke zlepšení tvorby školního preventivního programu nejenom jako dokumentu, ale také směrem ke zlepšení provádění primární prevence na škole. Například v aktualizování terminologie, která se změnila, v orientaci trendů v primární prevence, nabídky preventivních programů různých externistů, kteří třeba zajišťují kompletní programy pro školy. Jurystová a Charvát (in Miovský, 2015 Výkladový slovník) tvrdí, že vzdělání pro pracovníky v oblasti prevence je nejlepší způsob, jak zamezit poškození dětí a mládeže neodbornou prevencí. Čtyř-úrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství vznáší požadavek na vzdělání pracovníka, který se podílí na primární prevenci ať už se jedná o jakoukoliv pracovní roli. Proto Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže pro období 2013-2018 chce tento Čtyř-úrovňový model kvalifikačních stupňů implementovat.

*„Do budoucna se též předpokládá, že první i druhá kvalifikační úroveň by u pedagogů měla být standardně získávána již během bakalářského či magisterského studia na pedagogických fakultách.“*  
(Charvát, Jurystová, Miovský, 2012)

Jedním z možností, jak v oblasti primární prevence čerpat nové poznatky je také možnost účasti na konferenci Primární prevence rizikového chování.

Škola si uvědomuje důležitost prevence, ale také svoji velikost. Proto je tu zázemí školního poradenského pracoviště, které spolupracuje a společnými silami a možnými kompetencemi, řeší výskyty rizikového chování na škole. Dle Metodického doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování článku 6, od. 3) S přihlédnutím k náročnosti a odbornému zaměření činnosti školního metodika prevence, není vhodné slučovat jeho funkci s funkcí výchovného poradce.

ZŠ Komenského naštěstí nemá žádné nakumulované role v rámci školního poradenského zařízení, nicméně v současné době ji chybí školní psycholog, kterého se nedaří sehnat, i přestože že škola disponuje prostředky pro jeho zaměstnání na plný úvazek.

Klade důraz na nespecifickou prevenci a převážně na využití volného času dětí. Současně škola pro žáky zajišťuje spoustu akcí a projektových dnů. Specifickou primární prevenci pokrývá v rámci výuky, která je doplněna přednáškami a besedami s externisty. Podle Miovského (2012) je školní preventivní program zakomponován do školního vzdělávacího programu. Témata jsou probírána převážně v předmětu VOZ (Výchova k občanství a zdraví). Předsedkyně komise tohoto předmětu nejčastěji komunikuje a koordinuje externisty. Tady je prostor pro rozpracování aktivit a hodin k jednotlivým tématům. Často tato témata na úrovni všeobecné primární prevence mohou pokrýt právě neziskové organizace, které mají certifikované preventivní programy. S jejich výběrem může pomoci oblastní metodik prevence, který má ve své pracovní náplni udržování kontaktů se všemi institucemi a organizacemi v kraji a také informuje o nabídkách programů a projektů (MŠMT, 2007). Dlouhodobé, kontinuální a certifikované preventivní programy se zaměřením na specifické formy rizikového chování poskytují v Královéhradeckém kraji např. PROSTOR PRO, o. p. s. nebo také Semiramis, o. s.

Součástí ŠPP je krizový plán, který je zpracován ve formě bodů, co dělat v případě výskytu rizikového chování. Pro zlepšení první reakce pedagoga by tyto postupy mohly být graficky znázorněny a přesně určeny kompetence, jména, koho volat, kontakty. V tom by mohla pomoci mapa pomoci, tedy kontakty na organizace, na které se škola nejčastěji obrací. Tento způsob zpracování a navrhuje Miovský et al. (2012) v publikaci Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu, ale i oblastní metodik prevence se v rozhovoru zmínil o grafickém znázornění krizového plánu. Pro učitele je v krizovém plánu programu proti šikanování několik otázek pro mapování situace ve třídě, jedná se o dobrý screeningový nástroj, který může nekovanému učiteli v této problematice pomoc odhalit počáteční nebo již probíhající šikanu.

Rozhovory byly sesbírány ve školním roce 2017/2018 ve 2. pololetí. Od té doby se některá fakta mohla změnit. Například v době, kdy byly rozhovory dělány, nebyla škola zapojena do online Systému výkaznictví a oblastní metodika při PPP o ZŠ Komenského neměla žádné zprávy. Zapojení do SV není povinné, v rámci konference PPRCH v rámci příspěvku o SV, bylo řečeno, že zatím ani povinné nebude, ale prostor pro zavedení do legislativy tu je. Přes emailovou komunikaci s panem ředitelem na jaře 2018, už podle jeho slov využívá ZŠ Komenského online Systém výkaznictví. Bohužel s oblastní metodikou nebyl navázán opětovný kontakt. I přesto, že některá fakta se změnit mohla, tak aktuální „Minimální preventivní program“ (jak se ŠPP na ZŠ Komenského jmenuje) na školní rok 2017/2018, je stejný ve všech bodech, cílech, slovech. Proto rozhodně stojí za zvážení vedení školy přehodnotit názor na vzdělání školního metodika prevence v této oblasti pro aktualizaci tohoto dokumentu školy, a hlavně pro zlepšení jeho plnění.

Při vyhodnocování rozhovorů jsem přišla na to, že by bylo dobré udělat další rozhovor s vedoucí předmětové komise předmětu VOZ, protože většina témat rizikového chování je obsažena v tomto předmětu a zároveň koordinuje externisty, kteří na školu přichází s různými tématy. Vedle toho by pro analýzu bylo dobré vědět postoje třídních učitelů k prevenci na škole.

Na ZŠ Komenského mě zaujal přístup k předávání odpovědnosti dětem. Snaží se je v tomto směru podporovat např. vytvořením školního parlamentu. V rozvíjení tohoto počínu se ZŠ Komenského může obrátit na organizaci Škola pro demokracii, která sdružuje školní parlamenty a pomáhá s metodickým vedením školního parlamentu. Zastřešení konceptu bezpečné školy je podle mého

zkoumání v pořádku. Je sestaven Školní řád, dokonce i ve srozumitelné formě, kterou nazývají Malý školní řád. Žáci se mohou podílet na chodu školy. Rodiče jsou zapojení skrze SRPDŠ do dění ve škole. Škola se snaží zajímavé informace o prevenci rizikového chování předávat i jim, ale opakovaně se setkává s neochotou rodičů.

**1) Jak nastavení na škole odpovídá složení ŠPP?**

Nastavení na škole je k prevenci, jako takové otevřené. Je těžké to posoudit, jelikož složení ŠPP je obecné.

**2) Jak jsou rozděleny kompetence? Kdo a co mají jednotliví účastníci na starosti?**

Tvůrcem ŠPP je školní metodik prevence. Předává nabídky externistů na zajímavé preventivní akce. Zapisuje výskyt RCH. Spolupracuje se školním poradenským pracovištěm, tedy v současné době s výchovnou poradkyní a speciální pedagožkou, které se zabývají integrací a inkluzí žáků a mají mezi sebou rozdělenou dokumentaci k IVP. Vedení školy v zastoupení pana ředitele, je v oblasti prevence svědomité a jako bývalý školní metodik prevence je své kolegyni nápomocen. Zároveň má přehled o tom, čeho chtějí v oblasti prevence dosáhnout. Jednotlivé pozice zastávají různí pracovníci školy, takže se více rolí nekumuluje.

**3) Je rozložení prevence na škole odpovídající doporučené struktuře ŠPP?**

Spíše není. Zastřešení „bezpečné školy“ je v pořádku. Chybí rozpracování prevence jednotlivých forem rizikového chování, kolik času, v jakém ročníku tomu bude věnováno, jakou formou nebo jakým preventivním programem. Chybí rozpracování cílů, který je v dokumentu převážně seznamem akcí, které chce škole uskutečnit v rámci efektivního naplnění volného času žáků a nespecifické primární prevence.

**4) Je věnováno dostatek prostoru prevenci jednotlivých forem rizikového chování?**

Není. Jsou zapojeny do učebních plánů VOZ a Člověk a jeho svět. A v rámci besed a přednášek. Rozpracování jednotlivých forem rizikového chování je na 1. stupni téměř převážně zaměřena na prevenci rizikového chování v dopravě a při sportu a zbytek forem RCH není zastoupen.

## 11 Závěr

Škola si uvědomuje svou velikost a s tím spojená rizika výskytu rizikového chování. Hodně se věnuje prevenci šikany, a to především v šestých třídách. Nejenom prevenci, ale také zachytávání tohoto jevu.

Minimální preventivní program školy je obecný. Má prostor pro rozpracování cílů a aktivit, kterými jsou cíle naplněny. Ve škole probíhala změna školního metodika prevence, který ve funkci ještě není úplně „usazen“, je prostor pro další vzdělávání v oblasti primární prevence. Školní metodik prevence může využít i metodického vedení od oblastního metodika v příslušné PPP.

Škola nevyužívá aktuální terminologii v oblasti primární prevence, proto nezná aktuální rozdělení témat rizikového chování do 5+2 oblastí. Nemají tím pádem potřebu rozpracování jednotlivých témat, dle toho, kolik je jim věnováno času v rámci výuky a základní školní docházky dítěte. Některá témata, jsou řešena v rámci předmětu VOZ, některá v rámci besed s externisty, které jsou jednorázové. Jedním z doporučení je využití nabídky preventivních programů, které v Královéhradeckém kraji působí a nabízejí komplexní a dlouhodobé programy všeobecné a selektivní primární prevence. Mohou tedy pokrývat témata rizikového chování, ale i se podílet na rozvíjení sociálních dovedností u žáků.

Tvůrci ŠPP mají rozdělené kompetence. Mezi sebou komunikují a spolupracují. Pravidelně se scházejí. Do svého týmu by uvítali školního psychologa na plný úvazek.

## 12 Zdroje

- Čablová, L. (2012). *Minimální preventivní program* [Online]. [cit.2018-4/22]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/70/3887/Minimalni-preventivni-program>.
- Gallá, M., Aertsen, P., Daatland, Ch., DeSwert, J., Fenk, R., Fischer, U. (2005). *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí. Příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Charvát, M., Jurystová, L., Miovský, M. (2012). *Čtyřúrovňový model kvalifikačních stupňů pro pracovníky v primární prevenci rizikového chování ve školství*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-71-2.
- Chomynová, P., Csémy, L., & Mravčík, V. (2016). *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách 2015. Zaostřeno*, 14(5), 1-16. Dostupné z: [1url.cz/0t83y](http://1url.cz/0t83y)
- Česká školní inspekce (2017). *Výroční zpráva České školní inspekce za rok 2016/2017*. Praha: ČŠI.
- Kalina, K. a kol. (2015) *Klinická adiktologie*. Praha: Grada Publishing. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4331-8.
- Kyriacou, Ch. (2004), *Řešení výchovných problémů ve škole*, Praha: Portál
- Mioviský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.) (2015). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Mioviský, M. a kol. (2015). *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Mioviský, M. et al. (2015). *Programy a intervence školské prevence rizikového chování*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny & Univerzita Karlova v Praze.
- Mioviský, M., Skácelová, L., Čablová, L., Veselá, M., Zapletalová, J. (2012). *Doporučená struktura a rozsah Minimálního preventivního programu školské prevence rizikového chování*. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Mioviský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, Psyché (Grada). ISBN 8024713624.
- Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., Rous, Z., Kiššová, L., Kozák, J., Nechanská, B., Vlach, T., Černíková, T., Fidesová, H., Vopravil, J. (2017). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2016* [Annual Report on Drug Situation 2016 - Czech Republic] MRAVČÍK, V. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky.
- MŠMT (2010). *Metodický pokyn č.j. 21291/2010-28 k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. Praha: MŠMT.
- MŠMT (1999) *Metodický pokyn č. j. 14 423/99-22 k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance*. Praha: MŠMT
- MŠMT (2002) *Metodický pokyn č. j. 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví*. Praha: MŠMT.



- MŠMT (2016) *Metodický pokyn č. j. 21149/2016 k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních*. Praha: MŠMT
- MŠMT (2005). *Metodický pokyn č.j.: 37 014/2005-25 k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Praha: MŠMT
- Nešpor, K., (2002). *Návykové nemoci*. In Hoschl, J. Libiger, J. Švestka, Psychiatrie (556-576). Praha: TIGIS.
- Nešpor, K., & Scheansov, A., (2009). *Dovednosti pro život v prevenci a léčbě návykových nemocí*.
- NÚV (c2011-2018). *Typologie rizikového chování* [Online]. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/typologie-rizikoveho-chovani>
- Pavlas Martanová, V. (Ed.) (2012). *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. 23-24. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Petrenko, R., Gabrhelík, R. a kol. (2016). *On-line systém výkaznictví preventivních aktivit* [Online]. In XIII. ročník konference PPRCH. Praha. Dostupné z: <http://www.pprch.cz/Minule-rocniky/XIII-rocnik-konference-PPRCH-2016/>
- Pražské centrum primární prevence. (2018) *Pražské centrum primární prevence* [Online]. Dostupné na: <http://www.prevence-praha.cz/>
- Pražské centrum primární prevence (2010). *Manuál pro tvorbu minimálního preventivního programu*, Praha: Pražské centrum primární prevence.
- Prevence-info. (c2010-2018). *Prevence-info* [Online]. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/>
- SCIO (2013). *Nápadník 65 aktivit: Třída v pohodě – aneb aktivity pro podporu dobrých vztahů mezi žáky*.
- Systém výkaznictví preventivních aktivit. (2016). *Systém výkaznictví preventivních aktivit* [Online]. [Cit. 2018-4/22]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/system-vykaznictvi-preventivnich-aktivit>
- Škola pro demokracii. (2018). *Škola pro demokracii* [Online]. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://www.skolaprodemokracii.cz/>
- Vyhláška č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- WHO (1994a). *Life skills education in schools. Division of Mental Health and Prevention of Substance Abuse*. Geneva: World Health Organization.
- WHO, Regional Office for the Western Pacific. (2003). *Value adolescents, invest in future: Educational package*. Facilitator s manual. Manila, Philippines..
- Zapletalová, J. (c2011-2018). *Školní poradenské pracoviště* [Online]. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste>
- Zákon č. 561/2004 Sb., v platném znění-školský zákon

Zákon č. 40/2009 Sb., v platném znění-trestní zákoník

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek

ZŠ Komenského Náchod. (2018). *ZŠ Komenského Náchod* [Online]. Dostupné z:

<http://www.komenskehozsnochod.cz/>

Majer., F. (2017) *Výroční zpráva o činnosti školy za rok 2016/2018*. Náchod: ZŠ Komenského

ZŠ Komenského Náchod (2017). *Školní vzdělávací program*. Náchod: ZŠ Komenského

ZŠ Komenského Náchod (2016). *Minimální preventivní program školy*. Náchod: ZŠ Komenského

## Seznam použitých zkratk

CAN	Child Abuseand Neglect
ČR	Česká republika
ČŠI	Česká školní inspekce
ESPAD	Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách
LB	Linka bezpečí
MěÚ	Městský úřad
MPP	Minimální preventivní program
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
NL	Návyková látka
OPL	Omamná psychotropní látka
OSPOD	Orgán sociální a právní ochrany dětí
PPP	Poruchy příjmu potravy
PPP	Psychologicko-pedagogická poradna
RCH	Rizikové chování
RVP	Rámcový vzdělávací plán
SRPDŠ	Sdružení rodičů a přátel dětí a školy
SV	System výkaznictví
ŠMP	Školní metodik prevence
ŠPP	Školní preventivní program
ŠVP	Školní vzdělávací program
TU	Třídní učitel
VOZ	Výchova etická, k občanství a ke zdraví
WHO	World Health Organization
ZŠ	Základní škola

## Seznam obrázků

Obrázek 1: Struktura a složení MPP (Miovský et al., 2012).....	15
Obrázek 2: Rozvržení hodin pro prevenci rizikového chování, Miovský, Skácelová, Čablová, Veselá, Zapletalová (2012). ....	19
Obrázek 3: Pomocné schéma pro monitoring před vytvořením ŠPP, Miovský et al. (2012).....	29
Obrázek 4: Přehled, kolik hodin je věnováno na ZŠ Komenského prevenci RCH v porovnání s hodinovou dotací od Miovský et al. (2012).....	37

## **Seznam příloh**

Příloha č. 1: Přehled monitorovacího schématu školy

Příloha č. 2: Zařazení průřezových témat ve ŠVP ZŠ Komenského v Náchodě

Příloha č. 3: Mapa služeb prevence v regionu Náchod

Příloha č. 4: Otázky pro rozhovor s ředitelem školy:

Příloha č. 5: Otázky pro rozhovor se školním metodikem, speciálním pedagogem a výchovným poradcem.

## Příloha č. 1: Přehled monitorovacího schématu školy

PŘEHLED MONITOROVACÍHO SCHÉMATU PRO ŠKOLY

Koho monitorovat	Co monitorovat	Jak monitorovat	Nástroje a metody
<b>Studenti</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Školní klima</li> <li>Preventivní strategie školy</li> <li>Preventivní aktivity</li> <li>Postoje</li> <li>Sebehodnocení</li> <li>Přání</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Šetření pomocí standardních dotazníků</li> <li>Ohniskové skupiny</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Standardní dotazník s instrukcemi</li> </ul>
<b>Rodiče/zákonní zástupci dítěte</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Znalost a podpora preventivní strategie a preventivních aktivit školy</li> <li>Chápání role rodičů/zákonných zástupců dítěte</li> <li>Postoje a znalosti</li> <li>Zpětná vazba</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Šetření</li> <li>Setkání s rodiči/zákonnými zástupci</li> <li>Ohniskové skupiny</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Pokyny</li> <li>Seznamy otázek</li> <li>Dotazník</li> </ul>
<b>Pedagogický personál</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Znalost a podpora preventivní strategie a preventivních aktivit školy</li> <li>Chápání role učitelů</li> <li>Postoje a znalosti</li> <li>Zpětná vazba</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Šetření</li> <li>Schůze/porady personálu</li> <li>Interview</li> <li>Ohniskové skupiny</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Pokyny</li> <li>Seznamy otázek</li> <li>Dotazník</li> </ul>
<b>Škola jako celek</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Dostupné prostředky</li> <li>Znalost a podpora preventivní strategie a preventivních aktivit školy</li> <li>Společenské klima ve škole</li> <li>Vyjasnění rolí</li> <li>Zpětná vazba</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Šetření</li> <li>Schůze/porady personálu</li> <li>Interview</li> <li>Ohniskové skupiny</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Pokyny</li> <li>Seznamy otázek</li> <li>Standard pro rychlé zhodnocení situace ve škole (viz kap.2)</li> </ul>

## Příloha č. 2: Zařazení průřezových témat ve ŠVP ZŠ Komenského v Náchodě

### 3.5 Začlenění průřezových témat

Průřezové téma/Tematický okruh	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
<b>OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA</b>									
Rozvoj schopností poznávání	Čjs							F	
Sebepoznání a sebepojetí	Čjs							Veoz	
Seberegulace a sebeorganizace	Čjs							Veoz	
Psychohygiena	Čjs							Veoz	
Kreativita	Čjs						Čsp		
Poznávání lidí	Čjs							Veoz	
Mezilidské vztahy	Čjs							Veoz	
Komunikace	Čjs					Veoz			
Kooperace a kompetice	Čjs							F	
Řešení problémů a rozhodovací dovednosti	Čjs						F		
Hodnoty, postoje, praktická etika	Čjs							Veoz	
<b>VÝCHOVA DEMOKRATICKÉHO OBČANA</b>									
Občanská společnost a škola		Čjs				Veoz			
Občan, občanská společnost a stát		Čjs							Veoz
Formy participace občanů v politickém životě		Čjs							Veoz
Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování		Čjs							Veoz
<b>VÝCHOVA K MYŠLENÍ V EVROPSKÝCH A GLOBÁLNÍCH SOUVISLOSTECH</b>									
Evropa a svět nás zajímá					Čjs				Aj
Objevujeme Evropu a svět					Čjs			Z	

Průřezové téma/Tematický okruh	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
Jsme Evropané					Čjs			Z	
MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA									
Kulturní difference			Čj				Veoz		
Lidské vztahy			Čj				Veoz		
Etnický původ			Čj				Veoz		
Multikulturalita			Čj				Veoz		
Princip sociálního smíru a solidarity			Čj					D	
ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA									
Ekosystémy				Čjs				Př	
Základní podmínky životu				Čjs				F	
Lidské aktivity a problémy životního prostředí				Čjs			Veoz		Ch
Vztah člověka k prostředí				Čjs			Vv		
MEDIÁLNÍ VÝCHOVA									
Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení					Čj				Čj
Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality					Čj				Čj
Stavba mediálních sdělení					Čj				Čj
Vnímání autora mediálních sdělení					Čj	lkt			
Fungování a vliv médií ve společnosti					Čj	lkt			
Tvorba mediálního sdělení					Čj				Čj
Práce v realizačním týmu					Čj	Vv			



## Příloha č. 3: Mapa služeb prevence v regionu Náchod

### **Mapa služeb prevence v regionu Náchod**

#### **Krajský školský koordinátor prevence-Královehradecký kraj**

Mgr. Dita Kosová

Tel.:495817219

Email: [dkosova@kr-kralovehradecky.cz](mailto:dkosova@kr-kralovehradecky.cz)

#### **Psychologicko-pedagogická poradna v Náchodě**

Sídlo: Smiřických 1237, Náchod

Vedoucí: PaedDr. Hana Plachtová

Tel: 491420946

Email: [info@pppnachod.cz](mailto:info@pppnachod.cz)

#### **Okresní metodik prevence-Náchod**

Mgr. Nikola Hendrychová

Tel.: 702 292 353

Email: [n.hendrychova@pppnachod.cz](mailto:n.hendrychova@pppnachod.cz)

#### **PROSTOR PRO, o.s.**

Preventivní programy SPIRÁLA

Nabízí dlouhodobé, kontinuální a interaktivní programy se zaměřením na prevenci rizikového chování u žáků základních škol, studentů středních škol, odborných učilišť a školských zařízeních v KHK.

Ředitel: David Petr

NZDM a preventivní programy: Markéta Rudyšová

Tel. Preventivní programy: 734 574713

Tel. PROSTOR PRO, o.s.: 495 262 202

Sídlí: Čajkovského 1861, 500 09 Hradec Králové

e-mail: [info@prostorpro.cz](mailto:info@prostorpro.cz)

#### **Protidrogový koordinátor Náchod**

Sídlo: MěÚ Náchod

Mgr. Olga Landová

Tel.: 603 294 000

Email: [olga.landova@mestonachod.cz](mailto:olga.landova@mestonachod.cz)

**Centrum primární prevence Královehradeckého kraje****Semiramis, z.ú.**

Preventivní programy, vzdělávání pedagogů

Sídlo: Krunertova 425, Hradec Králové, 500 04

Mgr. Tereza Berková

Tel: 734 316 123

**Školské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků KHK**

Sídlo: Bartoňova 105, Náchod

Mgr. Veronika Štěpánová

Tel: 722569515

**Preventivně informační oddělení-okres Náchod**

Sídlo: Husovo nám. 698, Náchod

por. Mgr. Eva Prachařová

tel: 974534207

**Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ARCHA**

Sídlo: Komenského 577, Náchod

Mgr. Denisa Carvová

tel: 774 929 182

e-mail: [archa@dokoran.eu](mailto:archa@dokoran.eu)

**Dokořán, z.s.**

Posláním organizace je poskytování sociálních služeb, realizace volnočasových programů a provázení dětí a mládeže obdobím dospívání realizováním činností, které napomáhají zdravému životnímu stylu, vzájemné toleranci, úctě a respektu k názorovým odlišnostem a životním postojům.

Sídlo: Komenského 577, Náchod

Výkonná ředitelka: Mgr. Michaela Šerejchová

Tel: 776806007

Email: [dokoran@dokoran.eu](mailto:dokoran@dokoran.eu)

**Středisko výchovné péče KOMPAS**

služby dětem a mladým lidem, které mají problémy SAMI SE SEBOU (problémy s chováním, zvládání některých situací, problémy s kamarády, s rodiči a pod.) nebo na ně naše klubovna DOLÉHAJÍ PROBLÉMY Z OKOLÍ (šikana, obtížná situace v rodině, alkohol, drogy a pod).

ambulantní pracoviště v provozu denně 8:00-17:30

Sídlo: Smiřických 1237, Náchod

Vedoucí střediska: PaedDr. Mgr. Jana Tománová

Tel: 491424390

### **Odbor sociálních věcí a školství na MěÚ Náchod**

Kontakty na další pracovníky OSPOD na webových stránkách:

<https://www.mestonachod.cz/urad/socialni-zdravotnictvi/kontakt.asp>

Vedoucí odboru: Bc. Pavel Schuma

Sídlo: Palachova 1303

Telefon: 491 405 437

E-mail: [pavel.schuma@mestonachod.cz](mailto:pavel.schuma@mestonachod.cz)

### **Školský psycholog při MěÚ Náchod**

Vyšatová Markéta Mgr.

[m.vysatova@mestonachod.cz](mailto:m.vysatova@mestonachod.cz)

739548970

### **Linka bezpečí**

Telefonická krizová intervence, chatové poradenství pro děti a studenty do 26 let. Non stop provoz. Chat otevřen od pondělí do neděle 15:00-19:00.

Tel: 116 111

Chat: <http://www.linkabezpeci.cz/sluzby/chatuj-s-nami/>

### **Poradenská linka pro pedagogy**

Linka s databází kontaktů na další organizace a linky. K dispozici pracovní dny 8:00-16:00

Tel: 841220220, 777711439

### **Linka pro rodinu a školu**

Pro rodiče, pedagogy v případě, že je dítěti ubližováno.

11600

## Příloha č. 4: Otázky pro rozhovoru s ředitelem školy:

### Otázky k rozhovoru s ředitelem školy:

Kolik má vaše škola žáků?

Ve zkratce charakterizujte vaši školu.

Co je pro vás důležité v prevenci na škole?

Je vaše škola něčím specifická, má nějaké specifická rizika?

Je u vás na škole skupina, která by byla riziková?

Která témata prevence pokrýváte v rámci předmětů?

V jakých předmětech a jakým způsobem?

Jaké externisty zvete na školu?

Jaké je kritérium, podle kterého vybíráte programy vytvářené externisty?

Kdo s těmito externisty komunikuje a dojednávají termíny?

Jak jsou ošetřeny postupy v krizových situacích?

Co pro vás znamená „bezpečná škola“?

Jak významné jsou pro vás volnočasové aktivity na škole?

Jaké volnočasové aktivity na škole jsou?

Jakými způsoby probíhá hodnocení naplnění cílů stanovené školním preventivním programem?

Jaký způsob využíváte k zaznamenání výskytu „sociálně-patologických“ jevů?

Používáte online Systém výkaznictví?

Jak vypadá spolupráce s metodikem prevence v psychologicko-pedagogické poradně?

Jak jsou ošetřeny jednotlivé formy rizikového chování nebo také sociálně patologických jevů?

- 1) Záškoláctví
- 2) Šikana a extrémní projevy agrese
- 3) Rizikové sporty a doprava
- 4) Prevence projevů rasismu a xenofobie
- 5) Prevence rizik spojených s působením sekt a členství v nich
- 6) Prevence sexuálně rizikového chování
- 7) Prevence v adiktologii
- 8) Prevence poruch příjmu potravy
- 9) Prevence týrání, zneužívání a zanedbávání dětí

Kdo se na škole stará o prevenci?

Jak je o prevenci informovaný zbytek pedagogického sboru?

Na koho se obrácíte v případě problému a rizikového chování?

Využívá postupy v krizovém plánu, celý pedagogický sbor?

Má školní metodik prevence specializační vzdělání pro školní metodiky prevence nebo je v plánu?  
Jestli ne, z jakého důvodu?

Jak probíhá tvorba školního preventivního programu na aktuální rok?

## Příloha č. 5: Otázky pro rozhovor se školním metodikem, speciálním pedagogem a výchovným poradcem.

Kolik má vaše škola žáků?

Co je pro Vás důležité v prevenci na škole?

Je vaše škola něčím specifická, má nějaká specifická rizika?

Je u vás na škole skupina, která by byla riziková?

Která témata prevence pokrýváte v rámci předmětů?

V jakých předmětech a jakým způsobem?

Jaké externisty zvete na školu?

Jaké je kritérium, podle kterého vybíráte programy od externistů?

Jak jsou ošetřeny postupy v krizových situacích?

Co pro vás znamená bezpečná škola?

Jak významné jsou pro vás volnočasové aktivity na škole?

Jakými způsoby probíhá hodnocení naplnění cílů stanovené školním preventivním programem?

Jak je na vaší škole ošetřeny jednotlivé formy rizikového chování?

Kdo se na škole stará o prevenci?

Jak to děláte?

Ví o tom pedagogický sbor?

Na koho se obrácíte v případě problémů?

Zná tyto postupy celý pedagogický sbor?

[illegible]